IN-NAHLA

TA'

AGOSTINO LEVANZIN

GAZZETTA TA' CULL GIMGHA BIEX TGHALLEM U TIDDEFENDI IL POPLU

Ille tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Giebha żeuġ dac li gharaf hallat il helu ma'l mehtieġ.

IL POETA LATIN ORAZJU.

9. **31 TA' OTTUBRU 1908.** **L-EUUEL SENA**

TONI XCORA

Għadu katt fl-istorja tagħna ma chien hemm żmien li fih il ktil u il ferimenti chienu hecc ta' cull mument u għal cull xejn bħal daün l-aħħar sentejn. M'il ġurì ta' Paris l-haün il pajjis ma nafx x'daħallu, xegħel għal collox u id-delitti l-actar ħorox saru il moda ta'cull jum tant li, tista tgħid, cullħadd drahom u ftit jati cas meta jiġru. Barra minn dana ta'Xcora hemm xi ħames ġurinijiet oħra ta'l meüt. Għarucaża, cbira ucoll!

Chienu biċċa minn da'd-delitti takrahom f'romanz tgħid li l-aütur cabbarhom biex jogħġob lil min jakra, iżda meta tismaħhom b'ix-xieda taħt ġurament, ma tistax ħlief titchex-chex b'il ħruxija tagħhom. Cullħadd icollu x'igħid f'id-dinja; ma tgħaddix ġurnata li ma nakilgħux b'il ħarta minn xi ħadd, għandna għalecc nakbdu is-sicchina u natu biha chif giè giè? Le ma jmissniex; iżda m'hux hecc ħasibha Ninu Xcora li għa't-tort li jrcieva m'il għarus ta' bintu, tħallas billi ċap-pas idejh b'id-demm, billi għamel delitt m'il l-actar coroħ u ħorox.

Cullħadd għadu jiftacar chif kamet Malta xeüüiexa üaħda, chif il poplu collu xtak jitħallas b'idejh stess, dic inhar li Xcora għamel għarbiel lil Żubbatu b'erbatax il dakka ta' sicchina, f'nofs ta' triek, kuddiem cullħadd. Chienu is-6 ta' Dicembru li għadda, u għad li għaddeü għaxar xhur il poplu għadu imüaġġa sa'l-lum għal dan id-delitt icreħ. Jiena sejjer ingib ħaġa b'ħaġa, x'intkal ma tul il ġurì collu; b'hecc tcunu tafu chif ġara il fatt aħjar mn m'hux fuk il għajdud ta'n-nies li jħaüüdu collox chif jidrilhom, u biex il kari ta' dana il fatt icreh u li jchexchex jisüielcom b'tagħlima chemm hu tajjeb li üieħed igħix b'il għakal u b'il ġabra. Ninu chien fad-dal sold ġmielu, seta jgħix b il qüiet u ta' sinjur miġbur ma' bintu, iżda il mistħut vizzju ta'l-logħob ricbu u m'hux biss taj-jar cull ma chellu iżda üasal biex rahan id-deheb ta's-seftura stess. Chiecu l-imsejcna bintu ma chienitx iġġarrab iż-żeüġ dakkiet ta' sicchina ħorox li tara lil dac li chienet tħobb kalbha imgħargħar f'demmu, maktul minn missierha stess, u il missierha mneħħi bl-actar meut ħarxa u infami. Cullħadd jaf li l-Avucati ta' Ninu talbu l-eżami ta't-Tobba-Periti biex jaraü jecc Xcora chellux moħħu maħsus sa chemm għamel delitt bħal dac f'nofs ta' triek u b'dic il ħruxija collha. Tafu ucoll li it-Tobba üara li eżaminaüh għal żmien tüil kalu, b'fehma üaħda, li Ninu ma chellu l-ebda ħjel ta' ġenn, u li hu cull ma għamel għamlu għal għatx ta'd-demm.

Üara li tellgħuh chemm il darba kuddiem il Korti fl-aħħar, üara għaxar xhur tcarchir, f'is-19 ta' dana, beda il ġurì li kankal Malta bi ħġarha.

Ninu ingieb fl-isbarra; għal min ma rahx jeü ma jafux ingħarrfu li Ninu hu ragel b'saħħtu, mibrum sħieħ, actarx ruxxan u demmu jiġbdec. Chellu dakka ta 'erbgħin sena. Fejn Ġużè Camenzuli, il mejjet, Ninu chien ġorf, għaliex Ġużè chien dgħajjef u ma chellux actar minn ħamsa u għoxrin sena. Stella, it-tifla ta' Ninu ħi, bla ma chellha tant ħtija, chienet il caġun ta'l inqüiet collu, għandha għad xi erbatax il sena, u f'dana iż-żmien li jmissu mfeüüaħ b'il hena ta'l ħajja ġarrbet tant imrar u tant taktieħ ta' kalb li ħu b'iż-żejjed biex jifniha u jitfagħha go kabar. Il ġurì beda f'id-disgħa ta' fi'l għodu ta's-19 ta' Ottubru li aħna fih.

Ftit üara id-disgħa dehru l-Imħallfin li chienu: Sir Joseph Carbone, L.L.D., K.C.M.G. President; il Dr. Pullicino u il Baruni Dr. Chappelle-

F'loc l-Avucat ta'l Curuna kagħad l-Assistent tiegħu il bravu criminalista Dr. Stiefnu Micallef; u bħala difensuri dehru zeŭġ Avucati tajba, il Contin Alfredo Caruana-Gatto, li hu l-akŭa criminalista li għandna, u Victor Frendo-Azzopardi.

L-eluf ta' nies li ngabru ŭara il bieb ta'l Korti biex jidħlu chienu iŭaħħxuc. Is-sala chienet mimlija bħal bajda b'in-nies. Id-difensuri, malli daħlu l-Imħallfin, kalu li ŭara ir-rapport ta'Tobba fuk il genn ta' Ninu, chellhom bżonn isejjħu xi xhud oħra, u għalecc ippresentaŭ nota ta xi seba xhieda; u l-Imħallfin malajr ordnaŭ li jissejħu daŭc ix-xhieda li talbu id-difensuri.

Imbagħad intgħażlu il ġurati u geŭ maħturin daŭn: Bħala Prim Ġurat, l-Avucat Carlu Galea Naudi, u miegħu is-Sur Ernestu Rolè, Is-Sur Ġann Bugeja Caruana, il Perit Federic Bonavia, it-Tabib Gużeppi Wirth, in-Neg: Gużè Magro, in-Neg: Enricu Borg, bħala ġurati *ordinarji*. Is-Sur Michiel Ciantar, is-Sur F. Lanfranco u l-Ispiżżjar Gerardu Gili geŭ magħżulin biex jatu il vot biss chemm il darba jimrad jeŭ joħroġ għal xi raġuni xi ŭieħed mil ġurati l-oħrajn.

Il ġurati allura, kamu b'il ŭiekfa, ir-Registratur kralhom il ġurament u huma ħalfu li għandhom jagħmlu ħakk seŭŭa, bla ħniena u bla ebusija ta' kalb, bla mħabba u bla mibegħda, u li għandhom jokogħdu attent. għal dac collu li jingħad m'ix-xieda u li ma jitchellmu ma ħadd ħlief b'il permess ta'l Korti.

L-Avucat ta'l Curuna riec li il qŭestioni ta'l genn ta' Xcora jitħaddtu fukha kabel ma jibdgħu jisimgħu ix-xieda ta'l fatt, u kal li dan ġara drabiet oħra. Iżda l-Imħallfin chienu ta' fehma oħra, riedu li jitħaddtu fuk il genn ta'l ħati ma tul il gurì, bħal ma sar f'il ġurì ta' Paris, u hecc sar.

L - ACCUZA.

L'Assistent-Avucat ta'l Curuna, dac il bravu Avucat Micallef li, kabel ma laħak f'il post għoli li hu fih, chemm il darba semmagħna id-difisi sbiħ tiegħu fl-istess sala, beda jitchellem biex jugża, annom ta'r-Re, lil ħati ta'd-delitt li chien għamel. Kal li minn ftit ta'ż-żmien l-haŭn dina l-affari ta'l genn saret moda; malli ŭiehec jagħmel delitt malajr iżeffnu l-iscuża li hu mignun. Jista jati il cas, compla kal, li ŭieħed joktol għa'x itieh ferħ ta' genn, iżda hemm bżonn li ŭieħed jokgħod attent hafna biex jara liema hu il veru genn u liema hi il vera ħruxija; għaliex jecc ma hux seŭŭa li ŭieħed jibgħat il forca lil dac l-imsejchen li tas-seŭ icun tilef moħħu, hecc ucoll ma hix ħaġa seŭŭa li ŭieħed jeħles m'il meŭt li jcun ħakku lil dac il bniedem chiefer li jcun bagħat kuddiem Alla bi dnubietu bniedem ieħor bħalu, biss għal ħruxija ta' kalbu.

Faccar u saħak ħafna fuk il ġurati li huma ħalfu li għandhom igħidu, fuk ruħhom, b'ir-rekka collha u bla biża ta' xejn u ta' ħadd, jecc Xcora chienx ħati jeŭ le. Li ma għandhomx ikisu liema tcun il piena jecc igħidu li hu ħati; dic ma hix affari tagħhom, iżda ta'l Ligi; jecc il piena ta'l meŭt hix ħaġa seŭŭa jeŭ lè ma għandhomx jaraŭh huma. Ġa la darba teżisti f'il Codici tagħna hemm bżonn li tintgħata; jecc ma iriduhiex tintgħata iżjed titneħħa, iżda f'dana collu il ġurati ma chellhom id-dritt li jindaħlu xejn.

Beda, imbagħad, ifaccarhom chif sar il fatt. Chif f'is-6 ta' Dicembru li għadda, f'x'is-sitta ta f'il għodu, instama ħiereġ minn ħanut ta'l imbit fi Broad Street, il Hamrun, salib it-torok ma Strada Rjali, għajat ta' ajjut u li malajr in-nies ġreŭ biex jaraŭ x'ġara, lemħu tnejn minn nies, ŭieħed fuk l-ieħor, u ŭieħed minnhom chellu sicchina f'idu f'il ħin li b'idu l-oħra chien kiegħed iżomm chemm jiflaħ lil ta' taħtu biex ma jkumx. Raŭ lil dac li chien minn fuk (Xcora) jati chemm jiflaħ u fejn ġiè ġiè b'is-sicchina fuk l-ieħor, u raŭ ucoll lil ta' taħt (Żubbatu) mimli bħal għarbiel b'il feriti u ruħu tfittex mnejn toħroġ.

Kallhom li daŭc in-nies tħabtu ħafna ma' Xcora biex kalgħuh minn fuk il għarus ta' bintu għaliex it-telfa ta' demm li chien fiha chienet agħar minn ta' annimal feroci. Il ferut miet xi nofs siegħa ŭara.

Min chien il kattiel u min chien il maktul? X'razza ta' nies chienu? U l-Avucat Micallef ŭiegeb hu stess għal dina il mistoksija.

Kallhom li il kattiel chien certu Toni Azzopardi, ragel gej minn familja seŭŭa u li b'il ħidma tiegħu chien għaraf għakkad erba ħabbiet ġmielhom. Iżda, mbagħad, ricbu il vizzju mishut ta'l-logħob u tajjar cull ma chellu u ŭasal ta' fuku senduku m'hux biss iżda li geŭ ġranet li chellu jirhan id-deheb ta'l mara, li mietet xi tmien snin ilu, ta't-tifla u saħansitra ta's-seftura ucoll biex icun jista joħroġ ta' ragel ma'l-lagħaba sħabu. Il maktul Camenzuli (Żubbatu) chien silfu ucoll mitejn u ħamsin lira barra xi somom żgħar oħra ta' flus li chien jisilfu m'n id għal id meta chien icun taħt Mantŭa b'it-telf ta'l-logħob. Dana Camenzuli chellu f'idejh il bini ta' Xcora collu u chien jieħodlu ħsieb ta' collox hu u hu chien isoddu f'cull praspura li chien isib ruħu fiha.

F'Novembru li għadda Camenzuli talab lil Stella, bint Xcora, b'għarusa tiegħu. Xcora ma kalx le u beda jdaħħlu id-dar; iżda dana chemm il darba chellem lil għarusa u kagħad ħdejha, dejjem chien icun hemm jeŭ Xcora stess jeŭ is-seftura biex jatu dakka ta' għajn. Ġurnata ŭaħda Xcora daħal ħabta u sabta id-dar u dehirlu li ra l'iż-żeŭġ għarajjes kieghdin b-mod li ħassbu ħażin, u deherlu li is-seftura chienet għassa biex tara jecc icunx gej hu biex ma jakbadhomx. Lil għarus ma kallu xejn anzi ħarġu m'id-dar flimchien, biss meta raga mar id-dar staksa lil bintu u għad li dina sguratu li minn dac collu li ħaseb ma chien xejn minnhu, saŭŭatha. Dina kalet xi ġrala lil għarus tagħha, li iddispiacih ferm u fuk hecc ŭaħħal f'rasu li għandu joħroġ lil għarusa minn dar misserha u jieħodha għand żijuha iż-Żejtun. It-tifla tfixclet chif tibda tagħmel. Il għarus tħaddet maz-ziju ta'l għarusa u dana kallu li chemm il darba is-Second'Aula tagħmel degriet biex jieħodha hu jilkagħha f'daru minnufiħ. Għaldakstant sar dan ir-ricors u ġiè mressak kuddiem l-Imħallef Parnis.

F'd'il ħabta Ninu chellu il bżonn li jbieħ xi biċċa bini minn ta' ŭliedu, u li biex icun jista ibieħha chellu b'il fors jakla il permess m'il Korti. Għalhecc sar ricors u Ninu resak bih kuddiem l-Imħallef ta's-Second Aula. Camenzuli mar miegħu u kal lil l-Imħallef li Ninu tas-seŭ chellu bżonn dac li talab. F'il ħin id-Deputat-Registratur ta's-Second Aula għarraf lil l-Imħallef Parnis li chien hemm ricors ieħor mressak mit-tifla ta' Ninu, u għalecc l-Imħallef reġa sejjaħ lil Ninu u f'il ħin li kallu li għal bejh li talab itieħ il permess, kallu ucoll li chellu ricors ieħor kuddiemu fejn bintu talbet li toħroġ minn daru biex tmur ma' zijuha iż-Żejtun, billi hu chien jaħkarha. Ninu ċaħad li hu chien kiegħed jaħkar lil bintu, iżda billi l-Imħallef sab li dac collu li chien hemm f'ir-ricors chien minnu, billi stakseŭ lil bintu stess, il Korti ordnat lil Marixxal li jieħu minnufiħ li't-tifla ta' Ninu għand zijuha iż-Żejtun. Camenzuli meta Ninu kuddiem l-Imħallef beda jgħid li ma chienx tas-seŭ li jaħkar lil bintu, mistoksi kal:— "Tas-seŭ" u f'il ħin dar lejn Ninu u kallu "Inti taf b'dan."

Ninu meta ra li il Korti iddecidiet li bintu tmur iż-Żejtun sibel għal l-aħħar u kal lil Camenzuli x'hin chienu sejrin lejn il Hamrun, f'carrozzin:— "Rajtu x'għamiltuli hux! mischin hu min tafa il gebla gha'x taka fuk sakajh."

Meta ŭasal il Hamrun fittex it-tifla iżda ma sabhiex billi il Korti chienet ordnat lil Marexxal li jfittex jeħodha iż-Żejtun. Għalecc Ninu, ma ħabib tiegħu, marru għand l-Imħallef, id-dar, biex icun jaf għallinkas fejn kiegħda bintu u biex jatuh il muftieħ ta'd-dar li bintu chienet ħadet magħha. L-Imħallef kallu li bintu chienet kiegħda f'is-sod għand zijuha Desira. Ninu ŭera li serraħ ħsieb minn moħħu billi kal lil sieħbu: "basta naf fejn hi binti, għand zijuha kiegħda tajjeb u ma għandix ħsiebha."

Ŭara jumejn ġara id-delitt. Li Ninu chellu il ħsieb li joktol chienet ħaġa cara, compla kal l-Avucat Micallef, billi Ninu kal l'it-tifla: "Iftaħ għajnejc gha'x jiena għad noktol bniedem u il ħtija tcun int." It-tifla chitbet lil għarus tagħha u fetħitlu għajnejh b'il ħsieb ta' missierha u li dan chemm il darba kalilha li irid joktol lil xi ħadd imkar jaf li jitla it-taraġ ta'l forca.

Lejliet id-delitt raŭh f'il ħanut ta'l maktul u kabel ħareġ sellimlu b'mod li ma chienx soltu: "bonsŭa, Ġuż." Dac il-lejl Ninu għaddieh iferfer.

F'x'il ħamsa ta' filgħodu chien ġa fuk il għatba ta'l bieb tiegħu, jidgħi u b'għajnejh imŭaħħlin fuk il bieb ta'l maktul. Raŭh jippassiġġja mheŭden, u f'dakka ŭaħda, f'x'is-sitta ta' f'il għodu, raŭh dieħel b'il għaġla id-dar, jieħu sicchina, jitfi id-daŭl li chien hemm mixgħul u jitlak b'girja ŭaħda lejn fejn chien jokgħod il maktul. Semgħuh igħid lil Camenzuli, "Int tieħu il binti? . ." u jcħellmu ħażin. U imbagħad semgħuh igħidlu: "Noktloc u noħrogloc demmec collu." U f'il ħin għamel b'il feriti għarbiel lil l-imsejchen Camenzuli, u li kalgħuh minn taħt idejn Ninu b'erbatax il ferita ma gismu collu. Meta in-nies greŭ biex jatu l'ajjut semgħu lil Ninu jgħid: "Halluni, ħalli intemmu!"

Meta giè arrestat lil polizjott li ħadu il Corp ta'l Għassa kallu: "Ried jisrakli lil binti u ma nafx ħassariex." U f'il ħin dar fuk il ferut u kallu: "Issa taf min hu Ninu Xcora, gha'x ma tgħix sa għada," u ħŭejjeġ oħra chiefra bħal daŭn saħansitra li hu chien cuntent gha'x ħasel idejh f'demm Żubbatu. L'-Avucat Micallef ŭakaf ftit jitchellem fuk dac li kal Ninu u fiehem lil ġurati li Camenżuli ma riedx ħaġ'oħra ħlief ifittex jiżżeŭŭeġ lil bint Ninu u li sa die inhar ried jeħodha f'post fejn ma jcollux ħsiebha, għand zijuha, biex ma jarahiex maħkura minn missierha.

Meta giè arrestat u feħem x'għamel ried igħaddi ta' mignun iżda ħadd ma emmnu, billi xahar kabel li ġara id-delitt, meta Ninu chien kiegħed jitħaddet ma certu Pulis kallu li hu ŭaħħal f'moħħu li joktol lil xi ħadd. U meta dana ŭiegbu li jarrestaŭh, Ninu kallu: "X'jimporta, jieħduni Ŭied-Incita." Dac li kalu it-Tobba-Periti hu ċar u bla tlakliek. Daŭna kalu li Ninu chien jaf collox x'kiegħed jagħmel x'hin sar id-delitt li għamel; u li għalecc chellu jsofri il piena ta'd-delitt li għamel; u li għalecc il ġurati, jecc riedu jagħmlu ħakk seŭŭa, ma setgħux ma jakblux f'il fehma tagħhom ma't-Tobba-Periti.

Kal ucoll li id-delitt li għamel Ninu ma chienx lankas ħakku min jagħdru gha'x sar taħt telfa ta' demm, għaliex jidher ċar li Ninu chien ilu li ŭaħħal f'moħħu li għandu jagħmlu, u għalecc ma ŭakax għama fuku dac il ħin li ma ħalliehx jaf x'inhu jagħmel, anzi Ninu kagħad jistennieh biex jinxteħet fuku ħabta u sabta u li ma tul il lejl ta' kabel collu ma jistax icun li ma giex f'sensieh għal ŭakt ŭieħed biss biex jintebaħ m'il ħruxija ta'd-delitt li chien sammar f'moħħu li għandu jagħmel.

L-accuza spiċċat f'il ħdax u quart. Issejħu allura it-Tobba-Periti biex jaħilfu ir-rapport tagħhom fuk il feriti ta'l maktul u fuk il caġun ta'l meŭt tiegħu, u it-Tobba-Periti ta'l genn geŭ mitlubin biex jokogħdu jisimgħu ix-xieda f'is-sala.

IX-XHUD TA'L ACCUZA.

Il Pulizjott Ġużè Abela għaraf is-sicchina li Xcora katel biha u kal li dic inhar ta'd-delitt chien għassa f'il Pjazza ta'l Istazzjon ta'l Pulizija x'hin sama l-agħjat ta'l ajjut u ra innies tiġri. Hu mar jiġri u xi għoxrin pass bogħod m'il ħanut ta' Camenzuli ra tnejn minn-nies jakilgħu lil dana l-imssjchem minn taħt Xcora imgħargħar f'id-demm. Xcora chellu sicchina f'idu li ħaduhielu b'il fors. Jiena arrestajtu u ħadtu il Corp ta'l Għassa. Aħna u sejrin kal li Żubbatu ried jisraklu it-tifla u ma jafx jecc ħassarilhux. Tlaktu il Corp ta'l Għassa u mort fejn il ferut biex nara x'chien hemm bżonn. Meta fettxeŭlu fuku il Corp ta'l Għassa kal li ma chellux armi oħra ħlief dic is-sicchina li ta biha, iżda riedhom imorru jfittxu f'il csxxun ta'l banc ta' Camenzuli gha'x kallhom li chien hemm revolver.

Toni Camenzuli, hu il mejjet, kal li hu chien jaf li Gużè huh chien għarus ma't-tifla ta' Xcora u jaf ucoll li Ġużè chien silef xi flus lil Toni. Xi tmien t-ijiem kabel, certu Ġużè Pace Balzan, ħabib tagħna, fetaħli għajnejja billi kalli li Toni chien dejjem armat u li cont nispiċċaha ħażin miegħu chiecu lil bintu ilkajtha f'dari jecc titlak minn għand missierha. X'hin sar id-delitt cont il cnisja, u smajt meta ħriġt. Tlakt niġri malajr u sibt lil ħija ferut. Chellimtu, iżda ma ŭieġibnix. Biss kal "iva", chemm chemm jinstama. meta il kassis li chien ħdejh staksieh riedx jagħmillu il grisma. Xcora chien jidercuntent b'il għerusija, u Stella chienet tigi għandna, iżda dejjem ma's-seftura. Ma nifhacarx jecc kattx giet ŭaħidha.

Toni Mizzi kal li kiegħed impiegat fi Broad Street, kuddiem id-dar ta' Xcora. Kal li ra lil Toni f'il bieb, ftit kabel id-delitt, iħares lejn il ħanut ta' Camenzuli. Raħ ucoll jidħol geŭŭa irrabjat, semgħu jaħlef b'Alla u igħemghem. Ŭara ftit rah jitfi id-daŭl, ikiegħed sicchina fi ħżiemu u joħroġ il barra. Kal li ma jafx leju fejn gibed Toni gha'x daħal geŭŭa, biss xi quarta ŭara sama l-agħjat u sama min igħid "Hemm fuk kiegħdin jatu bl-armi." Telak jiġri lejn il ħanut ta' Camenzuli u rah ferut imgħargħar f'demmu.

Censu Xerri kal li jokgħod bisŭit il ħanut ta' Camenzuli u li f'il ħin ta'd-delitt chien kiegħed jistudja fl-intrata, x'hin sama l-agħjat u xiref. Allura lemaħ tnejn imkabbdin flimchien u għaraf lil Xcora u semgħu igħid: "Ara x'jaf jagħmel Ninu Xcora" u ra lil Camenzuli mimli demm f'il ħin li Toni compla jatieh id-dakkiet u igħidlu: "għix issa."

Michiel Xiberras, carrettunar, kal li lemaħ lil Toni b'idu il ŭaħda imkabbda f'il cozz ta' għonk Camenzuli u bl-oħra itieh b'is-sicchina fejn giè giè. Dana inxteħet malajr fuk Toni u ried iżommlu idu. Cameuzuli għarfu u kallu "Għinni, Michiel." Allura Michiel beda igħajjat "Għajnuna gha'x kiegħed joktlu," iżda sa ħames minuti ma jfaċċa ħadd u baka ŭaħdu jissara ma' Toni, li, għalchemm miżmum minn Michiel, beda jeħles idu u jarga jati b'is-sicchina lil Camenzuli. Imbagħad geŭ in-nies, kalgħu lil Żubbatu minn taħt Toni u lil dana ħadulu is-sicchina mn'idu.

Ġanni Sammut kal li hu ucoll ra lil Toni jati b'is sicchina lil Camenzuli.

Vitor Cassar kalet li hi seftura ma'n-Nutar Francesco Schembri, li semgħet l-agħjat, xirfet u rat lil Toni jati b'is-sicchina lil Camenzuli u semgħitu igħidlu: "Ħadha issa lil binti"- . . u jchellmu ħażin.

Carmni Zammit, ta'l ħalib, kalet li rat tnejn minn nies fuk xulxin il ŭieħed igħid: "Ajma, ktiltni," u l-ieħor: "rajt chemm jiflaħ Ninu Xcora, basta ħsilt idejja b'id-demm ta' Żubbatu."

Nicol Bajona, surgent ta'l Pulizija, kal li meta fittxeŭ fuk Toni, il Corp ta'l Għassa, dan kallhom li ma chellux armi oħra ħlief dic is-sicchina li ta biha, u li jecc jiġi Toni (ħu il mejjet) jeŭ xi ħadd ieħor jatihom bl-armi li chien hemm.

Ġanna Żahra, franċiża, li xehdet b'il francis billi il malti ma tafux seŭŭa, kalet li rat lil Toni poġġut b'mincbu ma'l ħajt ta'l ħanut ta' Camenzuli, b'il ŭiekfa, f'il ħin li Żubbatu chien b'il kiegħda. Toni kallu: "Inti trid il binti iżda ma teħodiex" u jchellmu ħażin. "Jiena noktloc u neħodloc demmec;" chif kal hecc ħareġ sicchina u Camenzuli ħareġ jiġri m'il ħanut igħajjat l-ajjut. Toni laħku u beda jilgħablu chif giè giè. Bakgħet hemm sa laħket il pulizija u imbagħad bakgħet sejra għal l-affari tagħha. Meta reġgħu stakseŭha kalet li meta Toni ħabat għal Camenzuli, Toni chien dieħel u l-ieħor ħiereġ jiġri m'il ħanut.

Ġanni Pisani, tifel, kal li rah itieh b'is-sicchina u jgħidlu: "ktiltec" u jchellmu ħażin.

Lippu Pulis, kal li f'Settembru ta's-sena l-oħra Toni resak lejh u kailu li jiftaħ għajnejh għa'x ra tnejn m'in-nies ichellmu lil martu. Pulis ma tax cas iżda Toni compla igħidlu "Jiena għad noktol ŭieħed għaliex hu ħafna ġacbin." F'is-27 ta' Novembru li għadda raġa semmielu l-istess cliem, u meta Pulis kallu li jecc joktol joktluh, Toni ŭieġbu: "mela, jieħduni ta' Francuni."

Censa Mifsud, kalet li hi u sejra għal kuddies rat lil Camenzuli b'il kiegħda u lil Toni poġġut ma'l ħajt. Toni chien kiegħed jaħlef u igħidlu li ma jżeŭŭġux lil bintu u Camenzuli xejn ma ŭieġbu biss tbissem jidħak. Ma rat xejn iżjed.

Carmnu Farrugia, kal li meta Toni kallu li ma jżeŭŭġux l'it-tifla Camenzuli ŭieġbu: "u iva."

Ġużè Pace-Bonello, kal li jaf lil Toni u li hu chien ħabib ħafna ta'l maktul. li ŭiddeb lil maktul biex igħid lil ħuh Toni li jokgħod attent minn Xcora għa'x chien dejjem armat. Lejliet id-delitt Xcora chien f'il ħanut ta' Camenżuli, u chien inqŭiet ħafna iżda kabel ħareġ kallu: "Bonsŭa, Ġuż."

Censu Ellul u **Michiel Falzon** kalu li raŭ lil Ninu jatieh b'is-sicchina u igħidlu: "Int trid tiżżeŭŭeġ għand Ninu Xcora. . . għada bħal da'l ħin tcun iċ-Cimiterju." Daŭŭa riedu jakilgħuh minn fuku.

Is-seduta tħalliet għa't 3 ta' ŭara nofs inhar.

Manŭel Barbara kal li hu chien impjegat ma' Camenzuli u jaf bl-egħrusija. Darba Camenzuli staksa lil Toni, billi ra li bagħat lil Stella għand in-nanna, jecc bdielux li għarrsu lil bintu; dana ŭieġbu li le. Meta Stella reġgħet marret ma missierha bdiet, meta tgħaddi kuddiem il ħanut ta' Camenzuli ma jssellimlux. Dana tchellem ma'l missier li daħħlu id-dar. Iżda billi ma tantx ra ŭiċċ, kata sachemm f'Novembru ftehmu seŭŭa u iż-żŭieġ chellu jsir fi żmien sena. Camenżuli chien kallu li darba Toni għamel xenata l'it-tifla u saŭŭatha tant li chellha tmur għand il girien.

Allura Camenzuli ried joħrogħa m'id-dar u jieħodha għand zijuha iż-Żejtun. Ftiehmu li għandu jagħmel ricors, sar ir-ricors u meta jrcieva certa ittra ta' Stella kabiżlu id-dmugħ u kal: "Ara fiex chelli niġi." Ir-revolver u il balal huma tiegħi u m'hux ta'Camenzuli u iccargajtu għaliex darba isseftura kalet li f'id-dar ta' Camenzuli semgħet il ħsejjes ta'n-nies. Camenzuli kallu li meta dehru kuddiem l-Imħallef u hu żamm ma' Toni giè mċanfar. Meta geŭ m'il Belt daħlu u xorbu flimchien. Toni ŭara giè il ħanut, kal lil Camenzuli li it-tifla ried jagħlakha għand is-Sorijiet u Camenzuli talbu li ma jagħmlux. Toni issellef minn għandi żeŭġ xelini u niżel il Belt. Ŭara nofs inhar sab il muftieħ ta'd-dar u kal: "Issa collox seŭŭa, jiena cuntent, ma għandix għa'x nieħu ħsiebhom, għa'x fejn huma kiegħdin aħjar minn għandi." Ŭara nofs inhar ħargu flimchien, b'il paci collha, biex imorru l-Imsida. F'il għaxija Toni mar il ħanut u ħareġ bħa's-soltu.

L-agħda Camenzuli mar jara il għarusa iż-Żejtun; ftit ŭara giè Toni u sejjaħlu; meta ra li ma chienx hemm baka sejjer. F'il għaxija giè Toni m'il gdid il ħanut u ħareġ ma Cesareo li chien kiegħed jistennieh. Dic inhar stess, f'il għaxija, rajtu għand barbier bisŭitna, u meta għidt xi ħaġa contra tiegħu, Camenzuli kalli: "Erħilu, ara chemm hu qŭiet, basta għamilna ħafna frattarija." Iżda jiena ŭ ldibtu li jokgħodlu attent għaliex għajni għocritni għalieh. Naf li silfu 250 lira u somom oħra żgħar u għaraft xi ittri ta' Toni u ta' Stella, Ftit ġranet kabel xi ħadd chien sab sicchina ŭara il bieb ta'l ħanut u tahielna, kiegħidniha fuk xcaffa u imbagħad f'il caxxun; Toni ŭara ġranet kal li chienet tiegħu u Camenzuli ordnali li natihielu; chienet tixbaħ l'is-sicchina li katlu biha.

Is-Sur Ġanni Caruana, Deputat-Registratur ta's-Second'Aula, kal li chien jaf li Camenzuli chien l-Amministratur ta' Xcora. Ŭara li saru xi ricorsi għal sbanc ta flus, Camenzuli giè talabni biex ingħid lil l-Imħallef ħalli jippersŭadi lil Toni biex iżeŭŭġu it-tifla, għaliex chien kiegħed jara x'jakla biex iħassar u chien kiegħed jaħkar l'it-tifla. Għedtlu li l-Imħallef ma satax jindaħal f'd'il ħaġa u hu kalli: "Nieħodlu lil bintu minn daru u jeŭ nieħodha f'dari m'nejn noħroġ jiena jeŭ nieħodha iż-Żejtun għand zijuha, basta nibda inniedi." Kalli ucoll li iz-żiju iridha għa'x jaf li missierha kiegħed jaħkarha. Ŭara Desira, iz-ziju għamel ricors biex jeħu lil Stella taħt idejh. Fl-4 ta' Dicembru sar ricors minn Toni biex ibieh xi beni ta' uliedu biex iħallas xi dejn. Meta lil l-Imħallef urejtu ir-ricors ta' Desira ordna lil Toni li jmur malajr igib lil bintu, li ŭaslet ŭara xi siegħa. Chien hemm ucoll Camenzuli. Meta daħlet it-tifla Toni ta'is-salt biex jidħol ucoll, iżda l-Imħallef kallu li ried ichellimha ŭieħidha. L-Imħallef staksa lil Stella, taħt ġurament, chienx tasseŭ li missierha chien kiegħed jaħkarha u hi ŭieġbitu: "Le sinjur, m'hux b'iċ-ċajt, tani b'il ħarta u b'il ponn fuk daħri, bżajt minnu u chelli immur għand il girien." Staksieha ucoll rieditx tmur għand zijuha Desira u kaltlu iva, allura sar id-degriet biex il Marexxal jieħodha iż-Żejtun, u il Marexxall Carmnu Vella telak bi Stella minn bieb ieħor. Allura l-Imħallef sejjaħ lil Toni li daħal ma' Camenzuli, u staksieh, taħt ġurament, chienx hemm bżonn tasseŭ li jbieh. Toni ŭieġeb iva u Camenzuli kal bħalu. L-Imħallef imbagħad għarrfu b'ir-ricors ta' Desira. Toni ċaħad li saŭŭat lil bintu iżda Camenzuli kallu: "Saŭŭattha, saŭŭattha u inti taf li saŭŭattha." L-Imħallef kallu li bagħat lil Stella, għal xi żmien, għand Desira u li jecc irid jista ifittex f'Kort' oħra. Toni u Camenzuli ħargu.

Michiel Ang. Desira (iz-ziju ta' Stella) kal li Camenzuli mar għandu u kallu li għandu jircievi ittra minn għand Stella fejn titolbu li jilkagħha f'daru għaliex imħabba f'il moħkrija ta' missierha chienet tinsab barra m'id-dar. Dan ŭiegeb li ma jagħmlux minn jeddu biex ma jnaffarx lil Toni, bisa jecc tordnalu is-Second Aula jagħmlu b'il kalb collha. Ir-ricors

sar iżda ħallas Camenzuli. L'erbgħa ta' ŭara, x'ħin chien kiegħed jiecol f'ħanut il Marsa, ra Marexxal gej bi Stella'u b'is-seftura, u f'il ħin li ħallieħielu kallu li l-Imħallef ta's-Second Aula ordnalu li jżommha f'daru sa jgħidlu. Talab lil Marexxal li jŭassalha sa'ż-Żejtun, u jħalliha ma's-seftura, għa'x ma setax jitkankal mi'l Marsa.

Alfredo Pace-Balzan kal li darba x'ħin chienet nieżla ix-xita sab fejn il ħanut ta' Camenżuli is-sicchina li semmejna.

Rużar Vassallo kal li hu chien jakdi lil Toni Xcora u xi ŭerrieta oħra f'il ŭirt ta' Michelang Cini. Jaf bl-egħrusija u b'is-self ta' l flus. Jaf li ried ibieħ xi beni, sablu ix-xerrej, jaf li sar ir-ricors u li chienu ftiehmu biex isir il cuntratt; u kal li hu chien li mar gieb lil Stella m'il Ħamrun, ma's-seftura, meta riedha l-Imħallef. Meta ra lil Stella sejra ma' l Marexxal xamm li'xi ħaġa, niżel is-Second Aula u ra il Toni u il Camenzuli ħiergin. Toni kallu: "Ma għedtlicx seŭŭa da' l għodu li sejrin jagħmluhieli?" Telgħu f'carrozzin għal Ħamrun. F'it-triek Toni beda jidgħi u kal: "Ara x'għamiltuli, ara x'għamiltuli, mischin hu min tafa il ħaġra, għa'x fuk sakajcom tfajtuha il ħaġra." U beda jħares b'iċ-ċiera lejn Żażu u lejn Camenzuli. Niżlu f'il ħanut ta' Camenzuli li offrielhom ixxorbu. Żażu mar malajr għal Paŭlu Desira, għa'x Camenzuli riedu. Allura ra dieħel f'il ħanut lil Toni li collu irrabjat kal: "Il bżonn gieɓni ħaŭn geŭ għa'x chiecu ma gejtx'' u fil ħin dar lejn Żażu u beda jchellmu ħażin b'idejh f'ŭiċċu u kallu: "inti complici miegħu, taf x'għamiltuli, għidli fejn hi it-tifla?" u taħ daħk ta' ħarta. Dan baża minnu u kallu li hu ma chellu x'jaksam xejn f'ir-rapport ta't-tifla, u kallu biex imorru il Belt ifittxuha. Niżel ma' Toni għand l-Imħallef u dan kallu li ħagħatha għand zijuha iż-Żejtun. Uara li staksa għal l-imfietaħ kal: "Collox seŭŭa, basta naf fejn hi." Uara chielu flimchien f'restorant u Xcora mar għa'r-rieħu. L'agħda Zażu chien jaf li iċ-ċavetta chienet għand Camenzuli.

Stella Azzopardi, bint Toni, kalet li chienet ticteb lill għarus u li daŭc l-ittri li ureŭha chienu tagħha. Tchellmet fuk l-egħrusija u kalet li chellha jttejjeġ fi żmien sena ŭara li jbiehu xi bini. Camenzuli chien imur id-dar tagħhom iżda katt ma kagħdet ŭieħida miegħu, dejjem chien hemm jeŭ missierha jeŭ is-seftura. Darba missierha ħaseb ħażin bla ma chien hemm għal fejn, għajjat magħha u taha dakka fuk rasha. Hi talbitu biex jagħlakha għand is-Sorijiet billi dejjem chien igħidilha: "iftaħ għajnejc għa'x noktloc." Darba beżgħet minnu u marret għand il girien. Hi chienet ticteb lil għarus li jindocra minn missierha billi hu dejjem chien igħidilha "Jiena għad noktol bniedem u il ħtija tcun int." Il għarus meta chien jaf b'dan, kallha biex toħroġ m'id-dar u tmur jeŭ għand il girien. jeŭ għand zijuha jeŭ il Corp ta'l Għassa.

Haŭn Toni beda jgħajjat chemm jiflaħ, sibel contra bintu u beda jgħid ħŭejjeġ li ma huma xejn xierka fukha. Kal li hu chien f essieh u m'hux mignun chif riedu jgħadduh l-Avucati tiegħu. L'Imħallfin ħadu pacenzja, iżda meta dar fuk in-nies li chien hemm u beda jgħid ħafna ħŭejjeġ coroh fuk bintu, meta m'ix-xieda collha ħadd ma kal akkal minn isimha, ŭieħed minnhom kallu: "imissec tisthi tgħid dana collu contra bintec."

Ninu compla: il President kallu: "inti taħseb li kiegħed isseŭŭi, iżda actar kiegħed tgħarrak il guri tiegħec."

Allura sichet u Stella, tirtogħod, compliet tgħid li Camenzuli tas-seŭ ried iħarrabha m'id-dar iżda bla ebda fini ħażina; kalet li meta marret iż-Żejtun ħadet il muftieħ magħha u tatu li'z-ziju. Kalet li darba missierha, b'ir-rabja, chisser platt fuk rasu.

Raġa giè imsejjaħ Desira biex jistaksuh fuk il muftieħ. Desira kal li hu ta il muftieħ lil ibnu, u għalecc il Korti ordnat li jħarrcu l-ibnu għal l-agħda.

Sejjħu, mbagħad, l'is-seftura **Cuncett Tabone** li kalet li ila magħhom għal erbatax il sena, xagħrejn kabel ŭieldet Stella, u taf li chienet għarusa ma' Camenzuli u sa sejn taf hi Toni chien cuntent, biss semgħitu igħid xi darba: "binti, jiena irrid inkiegħdec tajjeb." Kalet li Toni chien saħħan rasu li Stella chellha x'taksam ma' Camenzuli; li kalet lil dan biex jirtira ir-ricors u kallha li collox seŭŭa. L-agħda giè Żażu għal Stella biex inizżilha il Korti ħalli jisbancaŭ il flus, iżda billi bdiet tibchi għa'x katt ma marret il Korti, inżilt magħha jien. Meta ħarget minn għand l-Imħallef kaltilha li tmur magħha iż-Żejtun. Hi katt ma rat lil Toni jsaŭŭat l'it-tfal, u Toni ma riedx lil bintu tiżżeŭŭeġ għa'x chienet għadha żgħira ŭisk. Darba Camenzuli kallha li ried iħarrab lil Stella għaliex Toni chien kiegħed jidħak bih.

Inkrat imbagħad il ħidi ta'l meŭt, u it-Tobba kraŭ ir-rapport tagħhom, b'il ġurament, fejn ŭara li fehmu, ħaġa b'ħaġa, dac collu li eżaminaŭ, u chif kalu li Toni ma chienx miġnun u għalecc chien responsabbli ta' daca id-delitt li għamel.

Is-seduta tħalliet għal l-agħda.

IL HAJJA TA' TONI.

M'ir-rapport ta't-Tobba nieħdu: Li trabba bla scola iżda meta chellu xi tmintax il sena tgħallem privat jicteb u jakra, m'hux ħażin, b'il malti. Ta għaxar snin ma riedx imur scola iżjed u daħal ma mgħallem li jagħmel il carrozzini. Ta tmintax inxteħet lejn ix-Xatt u beda jakla x'jiecol minn fuk il bastimenti. Imbagħad ta ruħu, ma zijietu, għal ġarr ta'l mercanziji, u ŭara impiega ruħu ma' E. T. Agius jilka u jgħabbi il faħam. Haŭn stagħna u jgħidu li Ninu ġabbar ma't-tnax il elf lira. Chellu x'igħid ma'l Agent Agius u beda jaħdem għa'r-rasu. Ta 25 sena iżżeŭŭeġ u chellu sitt t-itfal li erbgħa minnhom mietu żgħar.

Fl-1901 mietitlu il mara. Dejjem għadda ħajja seŭŭa u katt ma chien mogħti għa'x-xorb. Biss xi sentejn kabel mietitlu il mara ta' ruħu għal logħob u tilef b'l-oħxon, tant li, chif tgħid is-seftura Cuncett Tabone, rahnilha sa deħibha biex ħallas xi self f'il-logħob. It-tfal dejjem ħabbhom, u għad li chien igib ruħu *"bħal ŭieħed ta'x-xatt"* iżda katt ma saŭŭathom. Chellu condotta tajba għaliex katt ma ŭeħel ħlief darba biss u ħallas lira multa. Chien raġel actarx religjus. Chien iħobb jiftaħar ħafna b'il flus li kala, u chien mimli b'irgulitu ftit iż-żejjed. Hu qŭiet, hu kalbu tajba; biss jaħseb ħażin għal xejn b'xejn. U spiċċaŭ biex kalu li Toni chien f'sessieh u għalecc chellu jarfa ir-responsabilità collha ta' dac li għamel.

Ŭara li kraŭ dana ir-rapport it-Tobba Ullo Xuereb, il Prof. Cassar u Xuereb ħadu il ġurument u kalu li għad li semgħu ix-xieda ma għandhom xejn x'ibiddlu f'ir-rapport tagħhom.

Meta l-Avucat Difensur għamel xi mistoksijiet l'it-Tobba Ninu raġa sibel għa'x kal li b'il fors iridu jgħadduh ta' mignun f'il ħin li hu ma chienx. Il Korti sicctitu u Ninu kagħad.

It-Tobba ŭiegbu malajr għal dac li giè lilhom mistoksi u allura il Korti staksiet lil ħati x'irid igħid favur tiegħu in-nifsu u hu ŭiegeb li jħalli f'idejn l-Avucati-Difensuri tiegħu.

★

ID-DIFIZA.

Kabel ma bdiet id-difiża sejħu lil **Michiel Desira,** bin Michelanġ, biex igħid għand min ħalla il muftieħ ta'd-dar ta' Toni. Dan kal li billi ma sabx lil Toni ħallieh għand Camenzuli.

Il bravu criminalista, il Contur Caruana-Gatto kam fost ħemda cbira għad li is-Sala chienet maħnuka b'in-nies u beda igħid:

Nibda biex ma niċħadx li il ktil għamlu Toni, iżda hu Toni responsabbili talli għamel? Toni ma jridx igħaddi b'miġnun, meta jismagħna ngħidu hecc, jisbel u jagħmel frattarija; dan hu turija li hu miġnun, għaliex l-imgienen katt ma jridu jgħidu li tilfu moħħhom.

Kal illi il-Ligi tippermetti li ùieħed jara seùùa jecc min jagħmel delitt icunx miġnun jeù lè; u hu f'it-tlettax il sena li ilu jiddefendi katt ma ħass bħal d'id-darba il bżonn li jgħid li il min chien kiegħed jiddefend hu miġnun.

Kal li tasseù hemm ir-rapport ta't-Tobba li fih kalu li Toni m'hux miġnun; iżda f'il cas ta' Paris it-Tobba kalu l-istess u il ġurati, ħarġu b'fehma li ma kablitx ma dic ta't-Tobba.

Kal li it-Tobba jistgħu jiżbaljaù. Semma il cas ta' żeùġ tobba famusi franciżi li ftit żmien ilu żelku żelka ħoxna ħafna. Semma il cas ta'x-*Xieħa* li għalchemm it-Tobba kalu li ma chienx miġnun iżda ùera sinjali ta' ġenn tant ċari li ntebaħ cull ħadd. L-istess Tobba f'il bidu ħasbuh huma ucoll cas ta' ġenn u għalecc id-Difensur ma chellu l-ebda tort jecc ħambak u kal li Toni għamel dac id-delitt aħrax għa'x ma chienx f'sessieh.

Kal li lil Toni chienu jatuh l-egħxieùi u ùaħda minnhom tatu kuddiem il Magistrat; kal li chellu demmu tant sħun li giè li chisser il platti fuk rasu, kal li b'it-telf oħxon li tilef f'il-logħob chien ùasal bħal kasba tixxejjer f'ir-rieħ, u dana collu jecc ma chienx juri li hu miġnun chien juri li moħħu ma chienx jaħdem seùùa. Scond il ligijiet ta' Ruma il ħali chien magħdud bħala miġnun, u illum ucoll min jaħli ħùejjġu jgħodduh bħala bniedem bla ras u jneħħulu il jedd tagħhom m'n'idejh.

Kal li Toni katel lil Camenzuli bi ħruxija lima bħala għaliex tah sbatax il dakka ta' sicchina fejn sata joktlu. Dana juri, bħal ma jifhmu aùturi cbar, li f'dac il ħin Ninu ma chienx f'sessieh. U il cliem li kal f'il ħin li katlu juri ucoll li Ninu chien f'saħna li ma chienx jista jifhem b'iż-żejjed x'inhu jagħmel. U għad li neħħeùlu lil Camenzuli minn taħtu baka jati mbajja, b'is-sicchina, fl-art bla ma ntebaħ li Camenzuli ma chienx għadu taħtu. Dana juri it-telfa li chien fiha. Toni chien jħobb lil bintu; it-telfa tiegħu chienet għa'x chien fitt ùisk fiha u cull ma għamel għamlu għa'x ùaħħal f'rasu li Camenzuli ried iħarrabhielu jeù li dana chien ħassarhielu.

Laħku il 10 u għoxrin minuta. Haùn Toni raġa sibel, kal li l-Avucat chien kiegħed igħarrku iżjed, għaliex kal li l-Avucat biex jiddefendieh ma għandux igħid li hu miġnun. Ried iżomm il ġurì u jħallas l-ispejjes collha, basta jkabbad avucat ieħor għaliex dac chien kiegħed jilagħbu u jiddefendieh ħażin. L-Avucat ma satax icompli u talab lil Korti biex issictu hi.

Il Korti sicctitu u billi ratu mbergħen seùùa kiegħditlu ma genbu żeùġ poliżjotti.

L-Avucat ùara li kal li hu ma sefsef bl-ebda mod lil Toni li jagħmel daùc il frattarijiet, compla kal:

Li jecc ùieħed jakra l-ittri ta't-tifla jifhem malajr li Toni ma chellux moħħu f'locu u li hu katt, chiecu ma chienx miġnun, ma chien sejjer itabba isem bintu biex isalva rasu.

F'ùaħda minn daùna l-ittri it-tifla chitbet li missierha chien donnu "indannat" u kalet li heddidha li joktolha, hu li chien tant iħobbha. It-tifla kalet ucoll li "chien donnu mitluf m'id-dinja."

L'Avucat ta'l Curuna stess kal li Ninu għadda il lejl ta' kabel id-delitt iferfer. Dana hu biż-żejjed biex juricom li Ninu chien f'telta cherha meta katel u ma chienx jaf x'inhu jagħmel. Ma ingħidilcomx, ibagħtuh il barra; iżda Ninu ma hux kattiel vili għal l-interess ma ħakkux il ħabs iżda ibagħtuh Uied Incita għaliex hu bniedem imsejchen li tilef moħħu għal collox.

Id-difensur imbagħad kal:— Jecc ma tridux tgħadduh ta miġnun naraù ftit jecc meta għamel id-delitt chellux xi raġun li jagħmlu, u għalecc tcun tisthokklu l-iscuża.

Hadd ma jaf x'għadda bejn Toni u Camenzuli kabel ma Toni beda jilgħablu b'is-sicchina. Xi ħadd semgħu igħidlu: "Trid lil binti. . . . jena noktloc" u lil Camenzuli raùh jidħak f'ùiċċu. Il Korti staksiet min kal dan; l-Avucat ùiegeb: Censa Mifsud. U id-Difensur kal li dic id-daħka f'ùiċċu meta Toni chien hecc mitluf chienet b'iż-żejjed biex tnizżillu bħal għamad u ma tħallieħx jaf x'inhu jagħmel. Toni chien ġa sab ruhu mifrud minn bintu, lil Toni gżaùh f'il Korti li ħakar lil bintu f'il ħin li hu ma saùùathiex ħlief darba biss. Ir-ricors ħarrxu u ħrax iżjed meta ra li bintu għalkitu barra u ħaditlu saħansitra il muftieħ ta'd-dar, u li mbagħad insab għand Camenzuli.

L-Avucat Caruana Gatto saħak ħafna fuk daùna il ħafna circostanzi u kal li meta ùieħed jiehodhom collha f'dakka u jħares lejhom seùùa ma jistax ma jatix l-iscuża lil Toni għad-delitt li għamel. Għalecc jispera li għallinkas, jecc il ġurati ma jgħadduhx ta' miġnun u jibagħtuh Uied Incita, jatuh l-iscuża ħalli ma jitlax il forca bħal dac il bniedem li joktol biex jisrak, b'il ħiena u b'il bruda collha. Fl-istess ħin jitma li jagħmlu ħakk seùùa scond il ħalfa tagħhom u scond ma tnebbaħhom ruħhom.

Id-difiza spiċċat f'nofs inhar seùùa, u cullħadd ħareġ jiftaħar b'id-difiża sabieħa li għamel dana l-Avucat tant intelligenti għad li f'idejh chellu cas imkagħbar ħafna u li ma chellu l-ebda ħajt ta'l chenn biex juri ħiltu aħjar.

IX-XHUD TA' D-DIFIZA.

Malli spiċċat id-difiża l-Avucati-Difensuri bdeù isejjħu ix-xhud:

Censa Mifsud kalet li meta rat lil Toni għand Camenzuli u Xcora chien kiegħed jaħlef u igħidlu li ma iżeùùġux lil bintu, Camenzuli chien b'il kiegħda jidħak.

Censu Manicolo kal li chien jaf lil Camenzuli u li ftit tażżmien kabel ma sar id-delitt dan staksieh jecc għandux ùisa f'daru biex iħarrab lil Stella, u li Manicolo ùiegbu li ma riedx jintriga għa'x ma riedx icollu x'jaksam ma Xcora. Mistoksi meta ġara dan kal li da'l cliem sar xi 40 ġurnata kabel id-delitt u meta stakseùh jecc kalx lil Toni, ùiegeb li ma chienx tniffes ma' ħadd, biss meta ġara il cas kal: "Ili nistenniha din il biċċa." Laħkas l-Avucati-Difensuri ma chienu jafu li sejjer jixhed dana.

Toni Cini kal li jaf lil Xcora u li dana darba f'saħna ta' demm chisser tazza fuk rasu stess. Dana ġara xi 17 il sena ilu.

Zeża Gauci kalet li meta lil Toni ħadulu l'it-tifla chien donnu mitluf m'id-dinja u li ùaħħal f'is-seftura.

Carmnu Farrugia kal li meta Toni chien kiegħed igħid lil Camenzuli li ma jżeùùġux l'it-tifla, Camenzuli kal biss "u iva."

Bertu Caruana, kal li jaf lil Toni u jaf li chien ħaseb ħażin f'bintu. Chien jaf ucoll b'ir-ricors u ried iseùùi il biċċa.

L'Avucati kalu li ma għandhomx xhud iżjed. Is-seduta tħalliet għal ùara nofs inhar.

F'it-tlieta compla il ġurì.

L-Avucat Micallef kal li Manicolo chellu condotta ħażina ferm u ma chienx ta min jemmnu.

Sejjħu lil **Manuel Barbara** li kal li chien jaf lil Manicolo, iżda Camenzuli katt ma tah ūcc ta' xejn.

Toni Camenzuli kal l-istess bħal Barbara.

F'it-3 u nofs Sir Joseph Carbone L.L.D., K.C.M.G., President, beda.

L-INDIRIZZ

Beda biex igħid li ma hemmx bżonn jitchellem fuk il fattijiet collha għaliex ħafna minnhom lakgħuhom id-Difensuri stess. Toni chien jagħmilha tajjeb, ta ruħu għal-logħob u għe f'ix-xejn. Toni għandu tifel u tifla li chien ila sentejn għarusa ma'l mejjet. Toni ried ifixchel u itaūūal l-egħrusija, Camenzuli ried ifittex jispiċċa, tant li talab sa'r-Registratur Caruana biex l-Imħallef Parnis igħid lil Toni li jfittex iżeūūigielu. Ftiehmu li iż-żūieġ chellu jsir fi żmien sena meta jbigħu xi bini li chien ta't-tfal u li Toni ried li jimbihu kabel iż-żūieġ għa'x bażà li ūara Camenzuli ma chienx iħallieh. Meta missierha ħaseb ħażin fiha, saūūatha, u għalchemm ħaūn kalet li taħa dakktejn biss, iżda dic inhar beżgħet u ūarret għand il girien. Camenzuli meta chien jaf tchellem ma'z-ziju Desira u sar ir-ricors. It-tifla ħalfet li chien jaħkarha, Camenzuli, meta Toni ċaħad, kallu li chien tasseū u għalecc sar id-degriet biex Stella tigi mibgħuta iż-Żejtun.

Kal li l-Imħallef Parnis għamel collox seūūa chif chellu jagħmel.

Toni meta ra hecc sibel, mar il Ħamrun u f'it-triek kal lil Camenzuli u lil Żażu "il' ħagra li ridtu titfgħu fuk sakajja, taka fuk tagħcom."

Meta Toni ma sabx it-tifla id-dar sibel, raġa niżel il Belt għand l-Imħallef iżda meta dana kallu fejn hi kal: "Basta naf fejn hi, għand zijuha kiegħda tajjeb daks li chiecu kiegħda f'dari u ma għandix ħsiebha."

Raġa mar il Ħamrun, staksa għal Camenzuli iżda dana ma chienx i! ħanut u ma sabux.

Dic inhar ta'd-delitt, f il 5 u nofs ta f'il għodu raūh iferfer f'il bieb tiegħu, diehel u ħiereġ, jidgħi, x'hin f'dakka ūaħda daħal geūūa, ħa sicchina, tefa id-daūl u telak igħaġġel. Oħrajn raūh f'il bieb ta' Camenzuli u li chien kiegħed jidgħi u jgħidlu li ma jżeūūgux lil bintu, iżda li joktlu u jieħodlu demmu. F'dakka ūaħda raūh jinxteħet fuk Camenzuli li ta is-salt biex jaħrab iżda ma laħakx u Toni għamlu għarbiel b'erbatax il dakka ta' sicchina. Ūara nofs siegħa Camenzuli miet. X'hin chienu sejrin bi Xcora kal lil ferut "Għix issa; għada bħal'da'l hin tcun iċ-Ċimiterju."

Daūn huma il fatti. Id-difiża kalet li meta Toni għamel id-delitt chien mignun jeū, jecc il ġurati ma jridux jifmuha hecc, li Toni għamel dac id-delitt għal l-imħabba ta' bintu għa'x bażà li ħassruhielu.

Kal li it-Tobba-Periti li sejjħet il Korti, chienu l-aħjar li għandna f'il pajjis u li meta huma kalu li Toni ma chienx mignun ma jafx min jista jagħmilha ta'mħallef aħjar minnhom f'ħaġa bħal din.

Kal li jecc Toni issa kiegħed jixxenjà għa'x ma jridx igħaddi ta' mignun, iżda f'il bidu ried, u daūc iz-xenati chienu actarx tbellieħ biex igħatti ix-xemx b'il għarbiel.

Kal li għalchemm il ġurati setgħu jgħidu li hu mignun, iżda ried icollhom ūisk ragun biex jistgħu jūakkgħu il fehma ta't-Tobba.

Kal li id-difiża semmiet ħafna casi ta' Barra u ta' Malta fejn ittieħdu żbalji m'it-Tobba, kallhom li dana ma għandu x'jaksam xejn, biss huma għandhom iħarsu lejn il cas li chellhom kuddiemhom.

Kal li id-difiża kalet li għa'x Toni darba meta chien ċchejchen kala dakka ta' gebla fuk rasu seta ħass moħħu b'hecc; iżda kal il President, chiecu cull min kala dakka ta gebla fuk rasu hu mignun nistgħu ngħidu li aħna imgienen il coll.

Il għaxūa li tat lil Toni ūakt il compilazzjoni ma chienx mard ta'l kamar u għalecc ma tgħodd xejn; u lankas igħodd biex igħaddi b'maħsus billi 17 il sena ilu chisser platt jeū tazza fuk rasu. Toni rvina m'hux b'il ħala iżda b'il-logħob li hu vizzju u m'hux turija ta genn. U lankas ma hu mignun għa'x jidirlhu li hu xi ħaġa cbira, dac hu biss difett u m'hux taħsir ta'l moħħ.

Lankas ūieħed jista jgħid li Toni għamel id-delitt għa'x ma satax jaħrab minnhu, bħal meta ūieħed igħidlec jeū toktol jeū noktol lilec.

Lankas ūieħed ma jista jgħid li katel għa'x ūaka għama fuku, billi id-delitt għamlu jumejn ūara li telket it-tifla. Uieħed chien jifhem id-delitt xort'oħra chiecu katel dac il ħin stess, iżda m'hux ūara li kal li chien cuntent għa'x jaf fejn chienet it-tifla.

Li Toni chien ġa ūaħħal f'moħħu li joktol jidher ċar milli kalu ix-xhieda. għa'x Toni chien ilu jistenna fuk il għadba u is-sicchina ħadha miegħu.

Haūn Toni raġa sibel, kallhom biex ifittxu jeħilsuha dina il biċċa, li jitilkuh f'ideja il bojja basta ma jibagħtuhx. Uied Incita, kal li jrid l'iscuża m'hux li jgħadduh ta' mignun għaliex hu chien f'sensieh dakshom. Meta kagħad qūiet il President Carbone ūcompla kal:

Li ħadd ma jista jgħid li Camenzuli ried iħarrab lil Stella. Ried jaħrogha m'id-dar biex ma tcunx maħkura u biex ifittex itejjeġ. Dac li kal Manicolo ma jgħodd xejn għaliex dana lil Toni ma kallux x'kal Camenzuli; jecc kallu dac il chiem ta's-seū.

Kal li ħarget moda li cull min joktol iridu jgħodduh b'mignun, u li m'il cas ta' Paris hemm ħames casi oħra ta'l meūt. U dan għala? staksa. Għaliex jifhmu li jmorru ta'l imgienen tant li meta Toni xahar kabel tħaddet ma Pulis kallu li jecc joktol jieħduh Ūied Incita u m'hux joktluh.

Kal lil ġurati li huma jistgħu jifhmu il biċċa chif jidrilhom huma, biss jitma li jiccundannaūh scond l-accuża.

F'il ħamsa niekes quart spiċċa l-Indirizz u il ġurati daħlu ġea ūū biex jaħsbu il verdett tagħhom. Ūara siegħa ħarġu collha, b'fehma ūaħda, li Toni chien ħati scond l-accuża.

Ūara dana il verdett l-Imħallfin iccundannaū lil Toni Azzopardi

GHAL MEUT.

Malli taūh d'il bxara Toni kal: " Jagħmel Cristu! Hecc chellu jcun! Aħjar il forca milli kalb l-imgienen."

L-AHHAR GRANET.

Ūara is-sentenza Ninu gie imniżżel isfel, stakseūh iridx xi ħaġa, giebulu żeūġ soldi ħalib u xi crostini b'il butir, chiellhom u raġa tenna: "hecc chellu jcun, aħjar il meūt minn ta' Francuni."

Meħud il Ħabs gieb ruħu tajjeb ħafna u ma tilef katt il curaġġ li ūera m'il bidu. Chien jitkarben culljum. Meta, lejliet it-tagħliek, semagħhom jarmaū jippruvaū il forca, f'loc li daħal f'koxortu offra ruħu biex imur jatihom dakka tīd. Lejliet il meūt talabhom ħafna santi u kagħad jicteb ūarajhom daūna il chelmiet: "Tifchira ta' Ninu Azzopardi li miet f'is-27 ta' Ottubru - *Requiescat in pace*" u l-isem ta' min ried li jcollu ūaħda minn daūc is-santi. Hila li tgħaġgeb! Il-lejl ta' kabel il meūt rakad, biss ichel ma tantx fittex. Xtak jara u jgħannak għal l-aħħar darba lil bintu Stella, u iccuntentaūh. Lil Stella ħadha ħdejn missierha l'Arcipriet Grech ta'l Birgu u żeūġ sorijiet. Toni u bintu tgħannku u tbeūūsu chemm felħu u talbu maħfra lil xulxin. Ninu kallha li tibża għal l-unur tagħha għaliex hu ūasal hemm biex iħarisha. Kallha li jiddispjacieh li sejjer iħalliha f'id-dinja hecc zgħira f'il ħin li ommha chienet tant kaltlu biex igħożżha tajjeb. Kallha biex tgħix soda u ta' mara bħal ma għixet ommha li katt ma tatu x'igħid. Habat sejjer isemmi xi ħaġa fuk il mejjet iżda it-tifla ma ħallitux billi kaltlu "li chien għaddà u mar..." tbeūūsu, tgħannku, ħalltu għal l-aħħar darba id-dmugħ tagħhom flimchien u infirdu għal dejjem! Mumenti chiefrin! Duluri coroh! Hakk kalil!

Cull minn dar bih faħħru għal l-imgieba tajba tiegħu u għa'r-rabta m'Alla li żamm sa l-aħħar.

Cull ħadd faħħar ucoll lis-Sur Tancred Curmi għal'modi ħelu, tūajjeb n ħanin li bih gieb ruħu ma' Toni; il Patrijiet ucoll ureū tieba u ħniena cbira ma' Xcora u ħakkhom min ifaħħarhom għad li għamlu għamluh għal Alla u m'hux għal fruha ta'd-dinja. U chemma oħra ta' tifħir ħakkhom il fratelli, daūc il ħafna sinjuri li ħalleū darhom u l-affarijiet tagħhom biex marru kdeū dmir hecc ħanin u li jrid tant ħila.

Ninu chemm il darba kal li nidem minn dnubietu. Nitma li Alla sama cliemu u li ma marx ibati f'id-dinja l-oħra ucoll.

IL PETIZZJONIJIET.

Stella, bint Toni, għamlet petizzjoni li'd-Duca u lid-Duchissa ta' Connaught, iżda għal xejn.

Il familja ta'l mejjet għamlu oħra, u għal dina il kalb tajba u ħanina, ħakkhom cull tifħir, iżda ir-risposta chienet ħażina ucoll.

Tant il Gvernatur chemm ucoll id-Duca kalu li ŭara dac il verdett ta'l ġurati ma setgħux jifhmu għala il Ligi ma chelliex isseħħ contra Toni.

Missier Toni, ta' 77 sena u ommu ta' 60 għadhom ħajjin. Min jista jfisser x'dakka ta' sicchina ħasseŭ f'kalbhom, nhar it-Tlieta li għaddeŭ, meta semgħu is-sebgħa u nofs ta' f'il għodu jdokku! Fl-aħħar ta' ħajjithom ġarrbu, msejcnin, piena hecc cbira u chiefra! Halla ucoll jibchieh tifel ieħor barra minn Stella u oħtu miżżeŭġa.

IL MEUT.

F'is-sebgħa nieksin ftit bdiet dieħla geŭŭa il Habs il Fratellanza ta'r-Rużarju b'Patri Anġ, il għaref Majjistru ta' Dumnicani, bħala celebrant, u li chienet gejja m'il Cnisja ta' Santa Baldisca fejn tkaddset il kuddiesa *"ta'l bon passaġġ."* Ftit minuti ŭara li il processjoni daħlet f'il Cappella u intgħad xi talb, iffaċċa Toni, b'Patri Dovic, il għaref Lettur ta'l Capuċċini, u b'Patri Ghirgor, Capuċċin ucoll, ma genbu, u b'magħhom Dun Dor Bonnici il Cappillan ta'l Habs. Toni chien kiegħed, b'il kalb, itenni it-talb li chienu kiegħdin igħidulu daŭna is-Sacerdoti. F'il Cappella Toni niżel għarcoptejh, u Patri Anġ, b'ħafna cliem li jkankal il klub, fihem lil Toni li hu chien sejjer icollu il grazzja cbira li jigi magħdud bħala fratell ta'r-Rużarju biex isir bħal iben ta'l Madonna. Toni b'leħen ċar u b'il ħrara collha, libes l-iscapular u kal it-talb collu li jintgħad f'il ħin ta'l professjoni. Toni gieb ruħu tajjeb ŭisk u cullħadd baka mistagħgeb b'il curaġġ u ir-rassenjazzjoni li ŭera, u baka igib ruħu hecc tajjeb u b'il ħila sa l-aħħar nifs ta' ħajjtu.

Chif libbsuh fratell kam u telak għal l-aħħar mixja tiegħu. Haŭn Toni kankal kalb cullħadd meta bies bi ħrara cbira il Crocifiss ta'l Cappella, għannak lil fratelli l-oħra u l'it-Tabib Portelli-Carbone, li chien ucoll fratell, u ir-ringrazzjah ta' dac collu li il fratelli għamlu miegħu.

Patri Anġ ħaddnu miegħu u biesu ucoll u kallu "Jiena ucoll sejjer inbusec u il beŭsa tiegħi hi dic ta'l Mulej li da'l ŭakt jilkgħec fi ħdanu.." Cullħadd infexx jibchi barra minn Toni li baka b'il kalb u b'il ħrara collha jtenni it-talb għażiż li bdeŭ igħidulu.

Il processjoni telket għal fuk il forca. Chien hemm xi tlietin fratell u fosthom daŭna: It-Tabib Pullicin, Rettur, is-Sac: R. Cremona, is-Sac: V. Preca, is-Sur Ġorġ Peralta, is-Sur Fons Ugo Peralta, is-Sac: Robert de' Conti Caruana-Gatto, is-Sac: G. Rolando Speranza, il Canonicu A. Despott, is-Sac: G. M. Scalpello, is-Sac: B. Oletta, is-Sac: F. Camilleri, is-Sac: E. Bonnici, is-Sac: S. Vassallo, il Perit O. Borg Olivier, it-Tabib A. Portelli-Carbone, it-Tabib G. F. Inglott, il Mons: u Prof: Dr: L. Farrugia, il Mons. I. Panzavecchia, il Mons: P. Gauci, is-Sac: Dr. G. Gauci M. A., l-Avucat G. Frendo-Azzopardi, il P. L. Edŭardu Asciak-Mifsud, is-Sac: S. de' Conti Manduca, is-Sac E. Fleri, il Mons: L. Attard D. D. il Conti Dr: F. Bernard u il Cancu A. Refalo. Ŭarajhom mexa Patri Anġ Portelli, ŭara dan seŭŭa Toni u ma genb Toni iż-żeŭġ Capuċċini, il Cappillan Dun Doru u il Cappillan Dr. F. Attard ta' Ħal Tarxien. Ŭara daŭna imxeŭ is-Supraintendent ta'l Pulizija is-Sur Curmi, l-Assistenti tiegħu is-Sur Frendo-Azzopardi u is-Sur Busuttil, is-Sur Holland, Supraintendent ta'l Habs, it-Tabib ta'l Habs is-Sur Baldacchino, it-Tabib E. Said, bħala rappresentant ta'l "Malta Herald" u is-Sur P. L. Valerju Caruana għal "Malta." S'issa Toni chien għadu b'il ħŭejjeġ tiegħu u m'hux marbut. Imbagħad daħal f'il camra fejn chien kiegħed jistennieh il bojja. Daħlu miegħu il Patrijiet u il Cappillani. Il bojja rabatlu idejh u dirgħajh. Għal l-eŭŭel il bojja ħabat imur b'il mod ma Toni biex ma jnaffrux, iżda Toni kallu: "orbot, orbot." F'dal ħin il patrijiet bdeŭ igħidulu "Ftacar li Cristu ucoll giè marbut u meħud għal meŭt għad li chien bla ħtija" u Toni tenna b'leħen sħiħ it-talb li kalulu.

Il processjoni telket għal ŭesgħa li hemm kuddiem il forca. Il Bojja mexa b'il ħabel f'idu, seŭŭa seŭ ŭara Toni. Il Patrijiet haŭn iżommu żeŭġ tabelli, ŭaħda fiha il Madonna u l-oħra Cristu, biex ma jarax, chif jiffaċċa, il forca kuddiem għajnejh.

Tala it-taraġ ta'l forca b'il curaġġ collu, u chif ŭasal staksa. "Haŭn posti?..." Il Bojja rabatlu malajr sakajh, libbsu il barnus biex ma jarax l-ingassa nieżla ġo għonku, daħħallu l-ingassa, gibed il mancu.... u Toni Xcora spiċċa għal dejjem! Fl-aħħar mumenti beda jitlob bi ħrara cbira "Madonna għinni, Madonna iekaf miegħi, issa hu il ŭakt li tgħinni, Ge.." u chif chien sejjer igħid Gesù sab ruħu id-dinja l-oħra. Chienu is-sebgħa u sebgħa u għoxrin minuta seŭŭa ta' f'il għodu ta's-27 ta' Ottubru li aħna fih.

Il ħames tobba li chien hemm, u magħhom it-Tabib Principal ta'l Gvern, is-Sur Caruana Scicluna, kalu li il meŭt ta' Toni chienet ħabta u sabta. Dam xi ħames minuti iferfer iżda chien ġa mejjet.

F'x'it-8 u nofs sar l-aċcess ta'l meŭt tiegħu; għamlu il Magistrat Ambroġ Mercieca megħjun m'it-Tobba Caruana-Scicluna, Baldacchino u Said.

Halleŭh u rabtuh fl-ixcora, kiegħduh fuk carru u il processjoni telket bħal kabel għa'ċ-Cimiterju ta'l Imgħallkin li hemm f'il Habs stess, biex jidfnuh. F'id-disgħa u quart Toni chellu ġa it-trab fuk ŭiċċu u dana it-trab tefgħuhulu żeŭġ ħabsin u ŭieħed minnhom chien certu Ciantar, imlakkam *"Tal Balla"* dac li chien katel lil *"Caċċatura"* fi Strada Scaloni, il Belt.

Giè midfun f'il kabar numru 5, bejn Ġanon u Micallef dac li chien katel lil martu Rożi il Magħtab. U hecc il Hakk kata il għatx ta'd-demm billi neħħa ħajja ta' bniedem ieħor.

Il curaġġ li ŭera Toni għaġġeb lil cullħadd u cullħadd faħħar il meŭta tajba tiegħu. Alla jcollu ħniena minn ruħu!

Micallef ta' kablu ma chienx ŭera l-istess curaġġ. Malli il Bojja kiegħidlu iċ-cinturin, ŭaka gozz fl-art; u ŭara li na-ħeŭlu il barnus, ŭara li chien ġa mgħallak, sabulu xagħru collu abjad kotna għad li chien għad għandu tnejn u għoxrin sena, tant ħachem fuku il biża ta'l meŭt!

Nitgħallmu xi ħaġa għal gid tagħna minn dana il guri. Nitgħallmu li naħfru lil min jagħmililna id-deni, nitgħallmu naħirbu m'il vizzju ta'l-logħob, li ma ncunux spezzaquestioni, li ma irridu nerħuha katt il ħadd. Jitgħallmu ucoll in-nisa li ma jdaħħlux l-irgiel f'in-nofs għa'x il ġlied ta' rgiel jispiċċa dejjem ħażin. Cristu ħafer lil min għamillu id-deni, nagħmlu bħalu u jisŭielna!

L - IMGĦALLKIN.

F'il lista li gibt fl-aħħar numru ta'n-"Naħla" ħallejt l-aħħar üieħed li tneħħa billi ma taünix ismu. Issa li sibtu inżidu ma' l-oħrajn u hu dan:—

Ġużè Micallef, bin Bartilmeü, minn Hal Għargħur, ta' xi tnejn u għoxrin sena, giè mgħallak f'is-6 ta' Ġunju ta'l 1900 (nhar t'Erbgħa) talli katel, bi sparatura, f'Ottubru ta'l 1899, lil martu Rożi, il Mgħtab, fuk għejra, üara li chien għadu miżżeüüeġ tliet xhur. Is-sentenza intgħatat f'id-29 ta Mejju minn taħt idejn il President Sir J. Carbone megħjun m'il l-Imħallfin Ganado u Debono. Il Prim Ġurat chieu is-Sur Saver Musù, u il ġurati l-oħra: Benjamin Martin, Neg: G. Pace, Neg: Ric. Castagna. Not: G. Cardona, Neg: G. Darmanin, G. Giacomotto, G. Matteī u il P. Legali G. Buttigieġ. Il ġurati chienu ta' fehma üaħda, iżda irraccmandaüh għal ħniena ta' Re billi chien għadu żagħżuħ ħafna u katel fuk għejra.

F'il lista li tajt għedtilcom li cont għadni ma sibtx l-ismijiet ta' l-eüüel għoxrin üieħed; il-lum sejjer inżidhom biex il-lista tcun sħiħa.

1808—Settembru 29. Nicola Benedetti u Ġanni Lopez.
1808—Dicembru 31. Ġacbu Tedio.
1810—Aüüissu 4. Ġużè Castagna.
1810—Dicembru 17. Alessio Aureaci.
1812—Ġunju 20. Ġużè Neofito.
1812—Ġunju 27. Caspru Tabella.
1812—Aüüissu 4. Dumine Barellajo.
1812—Dicembru 13. Bartlu Sposito.
1814—Marzu 11. Ġużè Vitale (Suldat Rjal Skalli).
1814—Settembru 10. Filippo Bajardo (Suldat Rjal Skalli).
1814—Dicembru 12. Ġanni Zerafa.
1817—Ottubru 19. Masu Frendo m'il L'Isla.
1819—Ottubru 10. Ġanni Grech.
1819—Novembru 15. Ġorġ Mallia.
1820—Nov: 15. Sitt furbani ingliżi geü imgħallkin fuk li scuna tagħhom stess, ħdejn id-Düana. Erbgħa minnhom inżammu imdendlin għal bosta żmien f'il Pont. ta'r-Ricasli u it-tnejn l-oħra geü midfunin taħthom.

Ma' Nicol Mattra sibt ucoll, f'lista oħra, imsemmi lil Elias Marchelis, li chienu katlu suldat il Birgu f'1823.

Ġużè Grech, li chien għat għa'x katel lil ħuh f'it-telgħa ta'n-Naxxar, hemm min igħid li ma chienx hu il ħati; iżda fuk dan jien ma nat xejn x'sar. Jecc xi ħadd għandu xi provi f'idejh jiena bi pjacir cbir ingibhom biex inneħħulu minn fuk ismu dina it-tebgħa. Il dan chienu katgħulu driegħu, üara li għallkuh, u dendluh f'it-telgħa ta'n-Naxxar fejn dam għal żmien tüil.

Paülu "It-Torc" katel lil "Furficetta" m'hux chif għidt fi Strada Stretta iżda fi Strada Federico, u m'hux kattagħha bċejjeċ, iżda biss katgħilha dirgħajha biex setgħet tgħaddi m'il ħerża ta'l bir.

Vuldiri u *Iz-Zozz* katlu lil Ciccu Theüma, geüüa il għalka ta' Għonok, u üara xeħtuh ġo bir. L-ispjun chien Salvu Scicluna.

Is-seftura ta' Demartino, li giet maktula minn *Għisgħies* *jeü Għixgħieri* u minn Cracar chien jisimha Catarin Borg u id-delitt ġara il Furjana. L-ispjun chien Gammari Borg (*Ġiġien*), biss it-tifel Demartino, meta stakseüh, ta l-eüüel xamma billi kalħom: "Peppi ta't-tuttu," għa'x Attard chien il carrozzier tagħhom.

Burns, li għallkuh fl-1864, chellu 22 sena.

Il "Midneb" chien katel lil "Boros" il Marsa.

Cunjom Rożina, dic li katel D'Urso, chien Crisafulli.

Godwin, dac li giè maktul m'is-Suldat Vella, chien baħri ta'l frejgata "Colossus;" u dac li chixef il fatt chien Ġużè Tajjara suldat ucoll; u il Vella għallkuh fl-1893.

"*Ġanon*" chien jismu Ġużè Muscat. Lakam Grima, il maktul, chien "*Tkieku.*" Dan id-delitt għamlu flimchien ma' Gaüdenz Fenech '*In-Nusa*' u Paülu Farrugia "*It-Tullier.*" Daüna kalgħu il grazzja.

Rużar "*Il Lajs*" ma chienx minn Hal Kormi iżda minn Hal Axak, u neħħeüh f'is 7 u 35 minuta ta' f'il għodu. Katel u għarrak lil Ġużè Bonanno, bejjieh il kubbajt. Is-Sur Dimech chien chiteb ħafna f'il "Bandiera ta'l Maltin" li Rużar ma chienx ħati ta' dana id-delitt; iżda billi fuk dan il fatt icreħ katt ma sar daül jiena ma nista ngħid xejn ħlief ingħoddu b'ħati bħal ma għamlet s'issa il Korti.

Billi dina il lista ġbartha minn ħemm u minn haün actarx li jonkosha xi ħaġa jeü fiha xi ħaġa m'hux eżatta. Min igħarrafni, ħalli nirranġaha, jagħmilli pjacir.

★

Il Patri Cuschieri.

Li il Patri A. Cuschieri, il Provinċjal ta' l Carmnitani, hu bniedem għaref, predicatur b'it-taljan m'il l-aħjar, filosofu güapp għal l'età tiegħu, ta' l għakal biex iżomm f'idejh ir-riedni ta'l provinċja, ili nafu ħafna u mhegħi cull min igħarrex biex jara xi xakk ta' daül sabiħ jilma fuk dana il pajjis. Iżda dana il Patri, ma ngħidux biex noffendih, għandu ftit m'is-sengħa ta' Fregoli: illum predicatur famus f'San Ġüann, fejn l-aħjar nies ta'l pajjis imorru jisimgħuh u jfaħħruh; għada jimla il post difficli ta' Professur ta' l Letteratura Taljana fl-Università u joħroġ bl-unur. Illum fuk il Cattedra ta'l Filosofija, magħżul fost ħafna güappi, għada Provinċjal ta'l provinċja maltija f'eta tant żgħira għal post hecc ta' ħsieb u ta' responsabbilità. Ftit ilu cxift li hu profond fl-istudji ta's-Sagra Scrittura, il-lum nakra f'il gazzetti li mar Ruma biex għamel taħdita b'il fjocchi b'il latin f'il għażla ta'l Ġeneral, li biex titchellem b'dic il lingüa tant difficli kuddiem il fjur ta'l patrijiet ta'l Ordni trid tcun tafha tasseü. Fejn sejra tüasslu il cbira intelligenza li għandu dana iż-żagħżuħ malti li kiegħed jagħmel m'hux biss unur cbir lil Cleru iżda lil Malta collha? Fejn nixtiek jiena... il fuk... il fuk ferm... ħalli m'hux biss isib il ħlas ta' l istudji tiegħu imma biex iżid üarda oħra f'il curuna li għandha ma düar rasha din il Gżira maħbuba tagħna.

Id-discors b'il latin li għamel Patri Cuschieri faħħru ħafna il Cardinal Vannutelli li chien kiegħed jisimgħu, u faħħru ucoll ħafna il Professur Bartoli, li krah, u li hu üieħed mil-latinisti li għalija il fehma tiegħu tiżen üisk. Lil Patri Cuschieri nifraħlu mela b'kalbi collha.

★

DELITT IEHOR!

Daüna il ġranet il pajjis kam xeüüiexa üaħda fuk delitt ieħor li, jecc hu minnu, hu icreħ u aħrax tas-seü.

Certu Ġużè Falzon, il Güardian ta'l Marina No. 16, giè arrestat għaliex bintu għat li katel l-ommha, Cuncett; li ila nieksa minn Ġunju ta's-sena l-oħra. Intkal ħafna għajdud fuk dana il fatt iżda sa issa il Pulizija għada ma chixfet xejn sgur u għaleċc bagħtitu ħieles. Malli jcun hemm xi ħaġa f'is-sod ingħarrafcom.

Biex ingib il ġuri ta' Xcora sħiħ f'numru üieħed, żidt erba faċċati li innakkashom f'in-numru li ġej.

FUK KABREC...

Biss dac li ma jħallix min jibchi
ŭarajh ma jista jġarrab l-ebda hena f'kabru.

FOSCOLO.

Illum, fuk kabrec, bla ma naf, riġlejja
ħiemed ġiebuni;—kalbi nħoss magħsura,
u id-dmugħ bla ħeda ġelben minn għajnejja
x'ħin jien nilmħec haŭnhecc bla mħabba u sura.

Bħal meta xitla tigi m'il buffura,
bla ħniena, mkaċċta fl-art; hecc int minn ħdejja
gejtli misruka. Int seŭ seŭ bħal fjura
gejt bist lil ħajja u fis bkajt dritt għaddejja.

U lili ŭrajc ħallejt biss biex nitnigħed;
u'l kalbi sraktli u sgur mort tfintha miegħec
għa'x f'sidri ma nħossiex x'hin m'n'haŭn nitbigħed.

X'jisŭa li għandi biss għad għoxrin sena?
Ingħix għal fejn? X'nambi d'il ħajja? Tiegħec
intfiet bħal leħħa, u jien fejn se' nsib hena?

II.

Żeŭġ ħŭejjeġ sbiħ tati il
ħajja: l-imħabba u il meŭt.

LEOPARDI.

Fejn se'nsib hena, għid? min se' jsabbarni
biex nibka ħajti nkatta f'dan l-ugiegħ?
Le! K'ed inħoss jien donnu x'iħabbarni
li miegħec, sgur ma ndumx, nigi nistrieħ.

Cull ma sirt nara collox ifaccarni
fic u f'il ġmiel li ont imżejjna bih;
la il cotba u la'x-xalar, xejn ma jħajjarni;
il gid u l-isem ma nsibhomx ħlief rieħ. . .

Ma Malta u miegħec xtakt li ngħix bi cbira
mħabba marbut sa nislet l-aħħar carba;
pajjisi ntrifes kejsu nsejcna rsira

u inti haŭn mejta, nista katt nistabar?
Bla mħabba u bla pajjis aħjar elf darba
li minsi minn cullħadd nistrieħ ġo'l kabar.

N. VALENZIA.

F'iċ-Cimiterju-f'it-2 ta' Novembru.

COLONNA SAGRA

L' Evangelju ta Għada.

Il 21 Ħadd fuk Għid-il-Ħamsin.

SAN MATTEŬ, Cap Tmintax.

"Dac iż-żmien, Gesù kal lid-dixxipuli tigħu din Il parabbola: (a) Is-Saltna tas-smeŭŭiet tigi mxebbħa lil ŭieħed Sultan li ried jagħmel il contijet mal ħaddiema tigħu: u, mita bida igħodd, giebulu ŭieħed li chellu jatiħ għaxar t'elef *talent.* U, billi ma chellux mnejn iħallsu, sidu ried li jinbieħ hu, martu, uliedu u cullma chellu, biex jitħallas. (b) Iżda il ħaddiem, mixħut kuddiemu, bida jitolbu u igħidlu: *Isbirli u inroddloc collox.* U is-sid ħenn għal dac il ħaddiem, bagħtu u ħafirlu dejnu. Imma il ħaddiem, mita ħareġ barra, sab ŭieħed minn sħabu li chellu jatiħ mitt patacca; u ħatfu minn għonku; bida irossu u igħidlu: *Tini li' nsielec.* U sieħbu, mixħut kuddiemu, bida jitolbu u igħidlu: *Isbirli u inroddloc collox.* Imma dac ma riedx: u mar daħħlu il ħabs sa ma iħallas dejnu. Iżda il ħaddiema l'oħra, meta raŭ dan, għeleŭ ŭisk: u marru igħidu cull ma chien ġara lil Sidhom. Allura is-Sid sejjaħlu kuddiemu u kallu: *Ja ħaddiem ħażin; jien, billi tlabtni, ħfirtlec dac id-dejn collu! Melaintima messecx tħenn għal sieħbec, bħalma jien ħennejt għalic?* U is-Sid, magħdub għaliħ, bagħtu għas-sŭat, sa ma iħallas dejnu collu.(c) Hecc ucoll Missieri li hu fis-smeŭŭiet jagħmel lilcom jecc cull ŭieħed minncom ma jaħferx lil ħuħ bil kalb collha."

(a) Din il parabbola hia uisk ċara: is-*Sultan* jigifieri *Gesù Cristu*— il *haddiema* jigifieri il *bniedmin collha* --- dac il *haddiem hazin*, li ma ħaferx *mitt patacca* lil sieħbu, mentri sidu chien ħafer *għaxar t'elef talent* lilu, hua *in-nisrani*, li irid jakla il maħfra ta dnubietu collha minn għand Alla, mentri hu ma jaħferx il min hu ħati għaliħ.

(b) Dac iż-żmien, min ma chienx iħallas dejnu fil ħin, chien jaka irsir ta min icollu jeħu minn għandu: u mhux hu biss, imma saħansitra martu, uliedu u ħuejjġu, għax in-nies chienu jimbigħu bħall bhejjem; u dan il għajb cbir, f'xi rocon tad-dinja, għadu jiġri sa'llum.

(c) Ma għandniex nifmhu li Alla l'imbierec, uara li icun ħafrilna dnubietna, jarġa ineħħilna il maħfra; bħas-sultan tal parabbola; imma li min' ma jaħferx il għajru, uara li Alla min jaf chemm icun ħafirlu dnubiet, icun kiegħed iuebbes il kalb imkaddsa ta Gesù.

Sa haun il Martini.

Patri Curci ifisser li it-*talent* ma chienx biċċa flus, imma użin cbir, biex jintiżnu il flus f'xi ħlas oħxon. It-*talent* ma chienx ta cullħadd xorta uaħda: iżda tal Lhud, fi żmien Cristu, chien jagħmel *nofs kantar. Talent fidda* chien igib 240 lira. Il *patacca* issarraf *sitt soldi u tmien habbiet*: mitt patacca jagħmlu zeuġ liri u ħmistax il xelin. "Hemm kabża cbira (jissocta il Curci) bejn il *mitt patacca* u il *ghaxar t'elef talent* imma chemm hemm iżjed kabża mil ħtija li jagħmel lilna bniedem bħalna sal htija li tuaġġa il min ħalakna!

Il Kaddisin tal Gimgħa.

Nhar it-Tnejn—bl'abjad - ġurnata fost l'ottava tal Kaddisin-collha - (il Għid tal Imŭiet - bl-isŭed).
Nhar it-Tlieta—li stess.
Nhar l'Erbgħa—bl'abjad - San Carlu Borromeu, Cardinal.
Nhar il Ħamis—bl-abjad - ġurnata fost l'ottava ucoll.
Nhar il Gimgħa—bl-abjad - San Anard, Sacerdot.
Nhar is-Sibt—bl'abjad - ġurnata fost l'ottava bħall'oħrajn.
Nhar il Ħadd—bl'abjad - it-8 ta novembru - it-22 Ħadd fuk Għid-il-Ħamsin. L'Ottava tal Kaddisin-collha.

San Carlu Borromeu chien imnissel minn familja nobilissima, il Papa Piu Sebgħa chien zijuħ u fil pesta li ħakret fi żmienu il belt ta Milan għamel chemm felaħ għall Poplu. Tŭieled fit-2 ta ottubru 1538 u miet fl'4 ta novembru 1584. Chien Arciskof ta Milan: u chien jagħmel tant penitenza, li, barra minn nhar ta Ħadd, chien isum cull jum ħobs u ilma. Chiteb il *Catechismu Tridentinu.* Ħadem ŭisk għal Cnisja u għall pajjisu. Ta 46 sena, kabdu id-deni; u, malli għamlulu is-Sagramenti, li talab hu stess, miet b'daun il chelmiet f'fommu: *Domine, ecce venio—Sinjur, arani gej!* Chien issantificat mil Papa Paulu Ħamsa fis-sena 1610; u fis-sena 1697 saritlu statŭa cbira f'Arona, li ftit haŭn bħala fid-dinja. Gismu jinsab fil grotta tad-Duomo ta Milanu u għadu sa'llum liebes bil mitra u bl'abiti sagri.

FAVUR U CONTRA

Is-"SALIB" ta's-19 ta' Settembru 1908, chien gieb daŭna l-erba chelmiet sbiħ li jiena ma'rridx inħalli sejrin ma'r-rieħ, billi jiena lejn id-Direttur ta' din il gazzetta serja, onesta u u li dejjem fittxet il gid ta' l poplu, għandi rispett cbir.

"IN-NAHLA," Bil piacir collhu inħabbru lill abbonati ta dal giurnal id-dehra ta din il Gazzetta, illi già hargiu l'euuel u 't-tieni numri taħħa. In-Nahla hia diretta mil habib taghna is-Sur Agostino Levanzin P. L., bniedem li ma ghandux bzonn tat-tifhir taghna, billi hua bizzejjed conoxxiut ma' l pubblicu intelligenti. Is-sinjuri li sejrin jictbu f din il Gazzetta g'dida huma maghrufin bizzejied bħala l'ahjar scritturi tal chitba Maltija. L'edizioni hia eccellenti u intghog'bot uisk. Giurnali bhan-Naħla j' Alla johorgiu, billi huma verament necessari g'hall pubblicu. illi m'hux hrejjef u ciajt ghandom ituh jakra, imma huejjeg istruttivi u serji. Illum nistghu nghejdu li f'Malta ftit u xejn ma ghandna giurali tal katgha tan-Nahla. Ghalhecc din il gazzetta sejra tcun bhal daul li ichecci min ġeuua din il Gzira id-dlam li ilhu jirrenja bosta snin. Fil uakt li nixtieku hajja tuila lil din il Gazzetta, nisperau illi hutna il Maltin iridu jincoraggixxu lis-Sur Levanzin sabiex dan bil hidma tighu, icompli jimpenia ghall gid tal popolazioni ta din il Gzira. Ad multos annos!

★

Faħħar ucoll, bi cliem sabiħ, l'in-Naħla tiegħi il ġurnal "IL PATRIOTA DEMOCRATICO." ta' l ħabib tiegħi Ninu Dalli, chittieb b'il malti u b'it.taljan m'il l-aħjar u bniedem li dejjem ħadem u tħabat għal gid ta' l poplu malti u li dejjem chellu il curaġġ li jsejjaħ l-abjad, abjad u l-isŭed, isŭed, ħaġa rari ħafna f'pajjisna.

★

Nirringrazzja l'it-Tabib Pietru Paŭl Agius, B. A; C. F. żagħżuħ li m'hux biss hu bravu ħafna f'il professjoni tiegħu iżda ucoll bħala ġurnalista u li dejjem ifittex il gid ta' l pajjis b'il ħafna articoli sbiħ li jicteb, ta' l articolu li gieb f'ir-"Risorgimento" tiegħu fuk in-"-Naħla" tiegħi u li jiena ingib il kuddiem tradott b'il malti.

★

U pjacir ħadt meta sirt naf li il Professur u Magistrat G. B. Mifsud, ŭieħed m'il l-egħref nies li għandna, m'hux biss issieħeb iżda ucoll faħħar in-"Naħla" tiegħi u kal lil Cav: N. Tagliaferro "din hi il gazzetta li għandu bżonn il poplu." Il fehma ta' dana il bravu Professur għalija tisŭa mitkla deheb.

ID-DUMNICANI F'T'AS-SLIEMA.

Krajt li il Cnisja ta'n-Nazzarenu ta' Ta's-Sliema giet mogħtija f'idejn il Patrijiet Dumnicani. Il Marchis Barbaro-Zimermann għamel gid cbir ŭisk b'dina il Cnisja li hi dejjem maħnuka b'in-nies, billi jsibu fiha il cumdità collha; u ta' bniedem għakli u intelligenti li hu ma satax jagħmel għażla aħjar milli għamel. Id-Dumnicani cullħadd jaf li huma ħaŭtiela, ħabrieca u mħeġġa għal gid ta' l erŭieh u għalecc nitma li in-nies ta' Ta's-Sliema joħorġu cuntenti ħafna b'il miġja ta' daŭna il patrijiet f'pajjishom.

Il Bini t'al Isptar.

Daŭna il ġranet reġgħet tkanklet fuk il ġurnali il qŭestioni importanti ta' l bini ta' l Isptar Civil.

Li għandna bżonn ta' Sptar seŭŭa, suret in-nies hi ħaġa li ma jista jiċħadha ħadd. Dana li għandna illum hu żgħir ŭisk għal cotra ta' morda li jati il pajjis, tant li xi drabi jibagħtu il morda meta ma jcunux għadhom fieku seŭŭa. U lankas ma hu mibni scond ma trid ix-xjenza ta' l-lum. Il Gvern biex jibni dan l'-Isptar irid igħabbina b'self ta' 100,000 lira. Il "Chronicle" żammet miegħu. Il "Malta Herald" kal li jecc isir dana is-self tcun ir-rvina tagħna u jrid li il Gvern jiġbor is-somma li tinħtieġ billi joħlok taxxi ġodda. Il "Gazzetta di Malta" kalet li dana m'hux il mument li nitgħabbeŭ b'self ta' flus għaliex il Caxxa ta' Malta hi batuta ħafna u incomplu nitgħaffġu u lankas trid it-taxxi li tŭebbel bihom il "Herald." Għalecc kalet li m'hux il mument li ŭieħed jibni dana l-Isptar ġa la darba ma sarx fi żmienijiet aħjar.

Iżda l-Isptar hemm bżonnu ħalli meta jimirdu il fokra jcollhom fejn imorru; iżda il bini ta' dana l'Isptar icun barca għall pajjisna f'dana il mument għaliex joħlok ħafna xogħol u jtaffi ftit m'il kgħad li ŭaka fuk il pajjis. Il bus^llis kiegħed mnejn ŭieħed igib il mitt elf lira li jinħtieġu biex jimbena dana l-Isptar. Nisselfu bħal ma kal il "Chronicle"? Le m'hux mument. Inżidu it-taxxi bħal ma kal il "Herald"? Lankas għaliex għandna b'iż-żejjed. Nerħu collox għal issa sejjer ma'r-rieħ bħal ma trid il "Gazzetta di Malta"? Lankas għaliex ftit ta' x-xogħol f'da'd-daŭl ta' kamar li ninsabu fih, jagħmel tajjeb. Mela chif noħorġu minn d'il basla?

Jiena naħsibha hecc.

Is-Sur Mc. Charty f'ir-rapport li għamel fuk id-Dŭana sab illi f'dac id-dipartiment biss kiegħdin jintefku, żejjda. ma' tulec ja sena ma'd-disa t'elef lira, Jecc, bħal ma naħseb f'id-Dipartimenti l-oħra ta'l Gvern jinsab l-istess ħala, ma' tulec ja sena, bħal ma għedt ġa f'numru ieħor, il Gvern jista jfaddal ma'l mitt elf lira. L-istess calcolu għamlet f'daŭna li ġranet il "Gazzetta di Malta."

Mela jagħmel il Gvern Inchiesta Generali fuk id-Dipartimenti collha bħal ma jixtiek cullħadd, u jara chif il flus li jinħtieġu għal bini ta' l Isptar igibhom minn fuk id-Dipartimenti f'sena biss. U b hecc la jcollu il bżonn igħabbina b'taxxi u lankas b'self ta' flus. Chiecu il Gvern jimxi ftit b'il għakal u jgeŭŭes ftit fl-infiek ta' l flus u jliġġem ftit il cuccanja li kiegħda issir f'ħafna Dipartimenti jcun jista jfaddal f'il ŭisa ma'l mitt elf lira f'is-sena u b'dina is-somma jcun jista jarfa ħafna nies m'il għacs li jinsabu fih, bla ma jħallihom joħorġu minn pajjishom u jagħmlilna ħafna opri sbiħ. J'Alla jiftaħ għajnejh!

★

Meta chien m'hux biss mictub iżda ucoll compost dana l-articolu krajt fil "Gazzetta di Malta" articolu ieħor "Riforme ed Economie" li jakbel ħafna miegħi f'il fehma tiegħu. Tant aħjar għaliex meta fuk l-istess ħaġa jakblu żeŭġ fehmiet ifisser li dic il ħaġa hi l-actar ŭaħda karib is-seŭŭa.

IL BOJJA!

Bħala Bojja, ŭara Paulu Laŭs li miet ma ilux f'Hal Balzan giè magħżul Uenzu Galea, imlakkam *San Frangisc*, minn Hal Tarxien. Dana għandu salarju ta' 40 lira, f'is-sena, ħafrulu xi ħaġa m'is-snin li chellu jagħmel hemm geŭ u jatuh xagħar salarju shih cull meta igħallak. Kalu li barra minn nana Uenzu, ŭieħed ieħor biss resak biex jeħu impieg hecc infami, għad li hu jobdi l-ordni t'al Ligi.

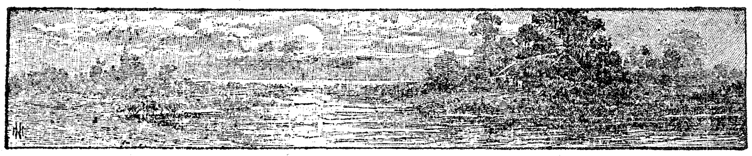

IS-SAHHAR FALZUN

RUMANZ MALTI ORIGINALI

TA'

AGOSTINO LEVANZIN

—"Iva" ŭiegibt fis jiena." Calanġ ried jaħrab m'it-tieka iżda ix-xabla ta' Ġannicol ma ħallietux... minfud minn banda għal l-oħra jinsab fgat f'għadira demm f'il bitħa ta' l Cavalier jistenna il chennies biex jiġbru fi xcora u jmur jarmieh il miżbla chif jistħokklu."

—"Nagħli ħafna għal ruħhom... iżda nies ta' d'il katgħa ma humiex ħlief lifgħat ma' r-riġlejn li jagħmlu deni lil cull min jersak lejhom... Alla jaħfrilhom dnubiethom u u jcollu ħniena minnhom..."

—"Marija, la tokgħodx is-seŭŭed kalbec fukhom... issa dac li sar ma hemmx fidŭa għalieh... cull min jagħmel, jaħmel u cull min jixtiek iŭ-deni il ġaru, jigi f'daru... Il kasma ta' kalbi hi li għad baka jferfer dac il misħut ta' Cavalier... dac li hu il percmes ta' collox, dac li għad irid iħallasha kares miegħi u li kabel ma nurih snieni seŭŭa ma 'nsibx mistrieħ ..."

—"U x'sar minnu? Harab ?" Staksiet Marija.

"Iva, irnexxielu jaħrab billi jiena ma ridtx chiecu inħallic ŭaħdec għa'x bżajt li jiġrilec xi ħaġa... meta laħak, f'il camra, Ġannicol, u ħa il ħsieb tiegħec hu dac il għafrid chien laħak għasfar... biss, biex jibka jiftacar fija, farfartlu dakka ta' xabla fuk spalltu li ma nafx meta jeun jista jħarrec driegħu biex jarġa jgħannak ix-xbejbiet tagħna..."

—"Mela drabtu seŭŭa ?" staksiet bħal mibluha Carmena, li sa dac il ħin, f'xifer is-sodda, imkabbda mat-testiera ta' l geŭż, bl-infern ġo kalbha, chienet kiegħda iddomm, chelma b'chelma, dac li chien kiegħed igħidilha ħuha Ambroġ, ħalli tara tistax titchixxef xi ħaġa biex tcun taf chif spiċċa il Cavalier li chienet tant tħobb, u li chien ġa beda jiskigħa tant imrar.

—"Il għajta li għajjat ŭaħħxitni, chienet donnha ta' barri fgat" ŭiegibha Ambroġ, "raitu jixxengħel, ŭara rajt demmu dabra, dabra ma tul it-triek, iżda x'gerha għamiltlu, jecc hix ta' l mcŭt jeŭ le, ma nafx ingħidlec..."

—"Ta' l meŭt?" għajjtet Carmena, "ta' l meŭt?.." u f'il ħin li sfaret bħal żuglanta u irtogħdot bħal xakk ta' kasba, ħbiet ŭiċċa ġo kiegħ idejha u ma felħetx tgħid iżjed.

—"Ma nafx..." kal Ambroġ, "biss naf li jcun ta' gid cbir bla tarf għalija, għal Malta u għal cullħadd, chiecu minn dic il gerha li għamiltlu toħroġ ruħu n tmur fejn jistħokkilha għal ħruxija tiegħu... Ma fhimtx għadec b'iż-żejjed f'liema baħar ta' għali tefagħna il coll fih?.."

Dac il cliem chien kejsu ktar ta' ċomb imdeŭŭeb niczel fuk il kalb ta' Carmena u għalecc biex Ambroġ ma jargax jibda jredden contra il Cavalier staksietu:—

—"U Marija ma kaltlecx chif tŭebbel biha De Saqueville?.."

—"Iva" ŭiegeb Ambroġ, "Marija kaltli collox, ħaġa, b'ħaġa chif tnisslet f'kalbu dic il ħajra misħuta. Kaltli li is-sena l-oħra, lejliet San Ġŭann, niżlet il Belt ma' ta' De Nava u ma ta' D'Aiagona biex jaraŭ il ħġejjeġ billi chienet għadha ma rathom katt. Inti taf li Marija, imħabba f'ommha, billi niżlet għal collox u dejjem imgħaxxa, tista tgħid li tcun fula f'kargħa meta tixref m'ill bieb il barra. Iżda dac inħar, billi marru ħajjru l-ommha ta' De Nava stess u billi il Baruṅissa D'Alagona ŭiegħdet lil Marija, li, sa jiġu, chellha tieħu ħsieb ommha hi stess, Marija tħajjret billi kalulha ŭcoll li daŭna il ħġejjeġ chienu jagħmlu għalihom ħafna nies. Chif ŭaslu il Belt, ix-xagħra ta' barra Putirjal chienet miżgħuda b'il calessi u b'il carrettuni ta'l ħmir. Hafna nisa mi' l campanja, bl-imcatar imżeŭkin b'elf leŭn, marbutin għokda taħt leħithom; ħafna żgħażaħ, m'irħula ucoll, chienu kiegħdin jitmesilħu u jindehsu biex ichellmu xi ftit li'x-xbejbiet li niżlu mdandnin kejshom għal ŭirja; u għagħa cbira ta' bejjiegħa, ta' zhir, ta' nħiek, ta' għana, ta' "ħarra, ħarra," ta' "ŭarrab," ta' cekcik ta' l ġniegel ta' l ħnienak, ta' cempil ta' xi chitarri, ta' tŭiddib ta' n-nies ta'd-Dejma li chienu jgħassu biex collox jimxi b'ŭiċċ il gid, u ma' dan il kniepel ta' San Ġŭan li collha ferħana għa'x ġodda u għa'x ta' l festa ma ħdeŭ xejn ma tul dic il għaxija collha mi'd-dakk li chien ifarraġ il klub ta' l insara.

(jissocta.)

Billi ridt noħroġ in-"Naħla" cmieni it-tŭiegib ta'l-logħob ingibu darb'oħra.

DANA IN-NUMRU JIMBIEĦ FL-UFFIĊĊJU TIEGĦI, KUDDIEM SAN ĠŬANN SEUUA, **ZEUG SOLDI CULL COPJA**, FEJN JIMBIGĦU UCOLL IN-NUMRI LI HARĠU KABEL B'IS-**SOLD U NOFS IL UIEHED.**

HAREĠ IL CTIEB SABIH
"IL MAHBUB TA' GESÙ."
TA' S-SUR ĠUŻE MUSCAT AZZOPARDI, B'IL ĦAJJA U B'IR-RITRATT TA' L' AŬTUR, B'IN-NOTI U BI STAMPA SABIĦA "SAN ĠŬANN EVANGELISTA F'PATMOS."
DANA IL CTIEB HU STAMPAT FUK CARTA M'IL L-IFIEN U GĦALCHEMM FIH FUK IL GĦOX-RIN FAXXICLU SEJJER JIMBIEĦ **XELIN U NOFS BISS** IL COPJA. MIN ĦA L-EŬŬEL TNAX IL FAXXICLU U MA KAGĦBARHOMX IGIBHOMLI U JIENA NATIEH UIEHED MEĦJUT U LEST. IXTRUH HALLI TAKRAU CTIEB TASSEU SABIH.

Min irid icollu fuku libsa meħjuta suret in-nies u bi drappijiet fini jmur għand Ġanni Valenzia, f'it-Triek ta'l Cnisja, Bormla, u ma jibdielux.

Min irid jitgħallem ifassal seŭŭa ilbiesi ta'l-irgiel u ta'nnisa imur għand il Professur Vincenzo Grech, Strada Alessandro, No 5 (fuk Putirjal) il Belt, li tgħallem fl-Accademji ta' Londra, ta' Parigi, u ta' Torin.

Tridu tpejjpu sigarretti m'il l-aħjar u m'il l-orħos?
Ixtru is-sigarretti "Imperial" ta' Alfredo Caruana ta' Ta's-Sliema li jimbihu f'il ħŭienet principali.

Stamperija «Excelsior» 37, Strada San Giovanni, Il Belt.